הלכות נישואין ושידוכים

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

פרק א׳ — מצות הנישואין ועניני שידוכין

א חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. ומצוה גדולה היא שבה תלוי קיום וישוב העולם.[ילקו״י שובע שמחות ח״א מהדר״ק עמוד ד׳. ובספר חופה וקידושין מהדורת תשס״ד עמוד ז]

ב אשה פטורה ממצות פריה ורביה, ומכל מקום האשה נחשבת כמסייעת במצוה. ובכל אופן אין לאשה לשבת בלא איש. [שובע שמחות ח״א עמוד י׳. ובחופה וקידושין מהדורת תשס״ד עמוד ט]

ג בזמן הזה אין לנו מי שיהיה כבן עזאי שהיה תורתו אומנתו, ושייפטר מלישא אשה, ולכן אף בן ישיבה שנפשו חשקה בלימוד התורה, וזכה ללמוד תורה בהתמדה, עם כל זה עליו להזדרז לישא אשה, כדי שיצרו לא יתגבר עליו. וילמד תורה בקדושה ובטהרה. ובדרך כלל נכון ליעץ לבני הישיבות להנשא עד גיל עשרים. אך יש בחורים שהעצה היעוצה להם להנשא יותר מאוחר, והכל לפי מה שהוא הבחור.[שובע שמחות ח״א מהדר״ק עמ׳ יא, ובמהדר״ב עמ׳ י]

ד אם האבא מבקש מבנו שלא ישא אשה בצעירותו, כדי שיעזור לו במסחר, או שימלא כריסו בש״ס ובפוסקים, לא ישמע לאביו בזה, וראה לעיל עמוד תרסא. [חופה וקידושין שם עמוד כא]

ה מי שציוה אותו אביו שלא לישא אשה פלונית, ראה לעיל עמוד תרס. [שם עמוד כא]

ו מי שהוריו ציוו אותו שלא לישא אשה פלונית רק מפני שהיא מעדה מסויימת, אין לו לשמוע להם, וראה לעיל עמוד תרסא. [ילקוט יוסף שובע שמחות לק א׳ מהדרת חופה וקידושין עמוד כא].

ז בחור שהציעו לו שידוך אשר שם החתן הוא כשם אבי הכלה, ראה לעיל עמוד תרסא. [ילקו״י שובע שמחות ח״א מהדורת שנת תשנ״ח עמוד יט, ובחופה וקידושין מהדר׳ תשס״ד, עמ׳ כה]

ח כששמות המחותנים שוים (והיינו אבי החתן ואבי הכלה), אף על פי שבצוואת רבי יהודה החסיד מזהיר על זה, מהגמרא מוכח שלא חששו לכך, ולכן כל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה. וכן מותר לשני אחים לישא שתי אחיות, ואין מקפידים בזה על צוואת רבי יהודה החסיד. וכן מותר לישא אשה שניה ששמה כשם אשתו הראשונה, אך יעשו שינוי השם. [ילקוט יוסף שובע שמחות ח״א מהדורת תשנ״ח עמ׳ כ׳. ובספר חופה וקידושין עמ׳ כט]

ט בחור שהציעו לו שידוך את בת אחותו, ראה לעיל עמוד תרסא. [שובע שמחות ח״א עמ׳ כא, לא]

י אב שציוה על בתו לבל תנשא כלל כדי שתשרת אותו, ראה לעיל עמוד תרסא. [שם לב]

יא אב שציוה לבנו שישא אשה בגלל ממון, והוא רוצה בבת טובים, לא ישמע לאב. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א׳, מהדורת חופה וקידושין עמוד לד]

יב אב שציוה לבנו שלא יתן לבתו [נכדתו] נדוניא כראוי, והוא רוצה ליתן לה נדוניה כראוי, הוי כאילו אומר לו לעבור על המצוה ואינו צריך לשמוע לו. ובפרט אם החתן הוא בן תורה הממשיך בלימודיו.[חופה וקידושין עמוד לז]

יג בחור הרוצה לישא גיורת המתנהגת כשורה, ראה לעיל עמו׳ תרסב. [חופה וקידושין עמ׳ לח]

יד מי שיש לו מידע לא טוב על החתן או על הכלה, עליו להיוועץ בזה עם מורי הלכה, אם להעביר מידע זה לצדדים, ולא יחליט לבדו באיסור לשון הרע החמור. ועל כל פנים בודאי שאין להטעות את אחד הצדדים בדברים מהותיים התלויים בתכונות ומעלות המשודך או המשודכת, כגון אם סבו של החתן התגייר, שיש צורך להודיע זאת. וכן אם החתן הוא בן מאומץ צריך להודיע זאת לכלה. [שובע שמחות א׳ עמ׳ כא. ובחופה וקידושין עמו׳ לט]

טו היודע על איזו מחלה רצינית של החתן או של הכלה, ובפרט מחלה שיש בה סכנה, חובה עליו להעביר את המידע לידיעת המשפחות, ואפילו אדם שלא נשאל צריך לגלות את המידע שיש בידו על מגרעות חמורות מיוחדות של אחד מבני הזוג, והמונע עצמו מלגלות, עובר על לאו מפורש בתורה, לא תעמוד על דם רעך. ומכל מקום נכון להתייעץ עם תלמיד חכם קודם שילך לגלות למשפחות על הידוע לו בבירור. [חופה וקידושין עמוד מב]

טז מחלות שאינן חמורות כל כך, אף על פי שאותה מחלה מחייבת את החתן או את הכלה לשמור על דייאטה מסויימת, נראה שאין חיוב לגלות זאת. וכן אם הכלה גדולה מעט מהחתן, גם כן אין חיוב לגלות זאת אם לא נשאלו על כך. [שובע שמחות ח״א מהדר״ק עמוד כג. ובמהדורת תשס״ד, חופה וקידושין עמוד מב]

יז בעלי תשובה, שהיו חילוניים ובעלי עבירות, צריכים לגלות זאת אחד לשני קודם החתונה, אך אינם צריכים לפרט החטאים שבהם נכשלו, אלא די לו לומר באופן כללי שלא חיו על פי התורה והמצוות, ועתה חזרו בתשובה. וגם יכולים להשתמט ולא להשיב באופן מדוייק, אך חלילה להשיב דברי שקר. [שובע שמחות א׳ עמ׳ כג. ובחופה וקידושין עמו׳ מב]

יח מותר לאח צעיר להתחתן קודם אחיו המבוגר ממנו, כל שהגיע לזמן הנישואין, ומצא שידוך הגון. אך פעמים שיש להורות לצעיר להמתין לאחיו הגדול, שלא יתחיל לחפש שידוך עד שאחיו הגדול ממנו ישתדך, והנכון לעשות בזה שאלת חכם. ומותר לחתן ללכת לחתונת חבירו וכדו', גם כשהוא בתוך ז' ימי המשתה. וכן מותר ליולדת להשתתף בשמחת נישואין של קרובותיה או שכניה. ואין לחוש לעין הרע. [חופה וקידושין עמוד מג]

יט צריך להזהר מאד במה שאמרו חז"ל שעם הארץ לא ישא כהנת, והכוונה על עם הארץ שהוא חפשי ומחלל שבת ועבריין, שבאופן כזה יש סכנת חיים לשניהם. אבל בחור שהוא בן תורה וירא שמים, ולכל הפחות לומד בכל יום בקביעות שעה ויותר, מותר לו לישא כהנת, אף על פי שאינו בגדר תלמיד חכם. ואין לבן ישיבה לדחות הצעת שידוך של כהנת, אם ההצעה מתאימה לו מכל הבחינות, רק בשביל שהיא כהנת. [שובע שמחות ח"א עמוד כה. ובמהדורת תשס"ד חופה וקידושין עמוד מו]

כ אולם אם הבחור אינו שומר תורה ומצות, וכל שכן אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, אף שהוא מבטיח לחזור בתשובה, אין לסמוך עליו, וצריך עד כמה שאפשר למנוע ממנו לישא בת כהן. כי בנפשם הדבר. [וגם לא בבת כהן יש למנוע מבתו לישא מחלל שבת, אך בבת כהן חמיר יותר]. ואמנם אם הוא מתחייב לעמוד בהבטחתו לחזור בתשובה והדברים נראים בבירור גמור במשך זמן סביר שאכן הבחור חוזר בתשובה, ומוכן לקבוע עתים לתורה וכו', מותר להשיאו לכהנת. ויש המקילין בזה בזמן הזה שהכהנים הם בגדר כהני חזקה, ואינם כהנים על פי יחוס ברור. והנכון לנהוג כאמור. [שובע שמחות א' עמ' כו. ובמהדו"ב עמוד נ]

כא מותר לכהן לישא בת ישראל, כל שהם שומרים תורה ומצות, ובונים את ביתם על יסודות מצוות תורתינו הקדושה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. [חופה וקידושין עמוד נא]

כב גם בזמן הזה ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. [חופה וקידושין עמוד נא]

כג מותר מעיקר הדין להתחתן עם בת מומר לעבודה זרה, אם היא יראת שמים ובעלת מדות. דאף שהמיר את דתו לעבודה זרה, ישראל הוא. אלא דלכתחלה אין ראוי לשאת בת מומר לעבודה זרה, ואם יבוא אדם להתייעץ, בודאי דיהבינן ליה עצה טובה שנפש היפה תרחק ממנה, פן לא תהיה תפארתו על הדרך אשר הוא הולך עליה, דלא גרע ממה שאמרו בגמרא (פסחים מט:) לא ישא אדם בת עם הארץ. וכבר אמרו בגמרא (כבא בתרא קט:): אמר רבי אלעזר לעולם ידבק אדם בטובים. [שובע שמחות א' עמוד כח. ובחופה וקידושין עמוד נב]

כד וכן מותר לישא בתו של מחלל שבת בפרהסיא, אם היא עצמה יראת ה' ובעלת מדות, ואינה נמשכת אחר הוריה. ובפרט אם הוריה שמרו על טהרת המשפחה, אף שהם מוגדרים כ"חילוניים". [ומצד ההלכה בת נדה מותרת לבוא בקהל]. [שובע שם עמ' כט, חופה וקידושין עמ' נג].

כה אם נראה לבחור שיהיה לו יותר יישוב הדעת ויהיה לבו פנוי לתורה ולעבודה בקחתו בת ירא שמים פשוט, מאשר יקח בת גדול בתורה, יבחר את האשה ההוגנת אשר לבו נוטה שיהיה לו יישוב הדעת, ויהיה לבו פנוי לתורה. [חופה וקידושין עמוד נד]

כו כל מי שיש בידו אפשרות לעזור לקרוביו וידידיו להציע להם שידוך הגון, מצוה רבה היא, ומעלתו גדולה מאד. [חופה וקידושין עמוד נד].

כז כאשר ההורים מתנגדים לשידוך של הבן, אם הכלה אינה הגונה במדות וביראת שמים, חייב לשמוע בקולם. וכל שכן אם יש צער ובזיון גדול לאביו בנישואין אלה. אבל אם הכלה היא בעלת מדות ויראת ה', אך אינה מוצאת חן בעיני ההורים, אינו חייב לשמוע בקולם שלא לשאתה. אך ירבה עליהם ריעים כדי שידברו על לבם לשבור את עקשותם ולאפשר להם להנשא. וישתדל מאד שלא להנשא נגד רצונם, אלא אם כן לא הועילו לו ההשתדלויות הרבות, שאז אינו חייב לשמוע בקולם.[חופה וקידושין עמוד נה]

כח יש להזהיר את החתן שאחר שנפגש עם הכלה וקיים בעצמו מה שאמרו חז"ל: אסור לו לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שלא יתבונן בכלתו. וחכמי הדור ממליצים לאותם שבלאו הכי נפגשים בין האירוסין לחתונה, שלא יפגשו בבית, אלא ילכו ברחוב, שבכך מונע עצמו מהסתכלות אסורה. [חופה וקידושין עמוד נז]

כט וכל שכן שיש להזהיר את החתן והכלה, שישמרו בכל משמר שלא להכשל ח"ו בנגיעות, והדבר מצוי בעת שהחתן והכלה מטיילים כשהם מאורסים, וכבר צווחו על כך רבנן קשישאי. ועל הרבנים ומנהיגי העם להזהיר בכל חומר בדבר זה, ולהסביר למי שהשתדך את חומרת האיסור. וכן גם הכלה אסור לה לגעת במשודך לה, שמכשילתו באיסור נגיעה. שהרי אף בפנויה איכא איסור נדה. [חופה וקידושין עמוד סג].

ל וכן יש להזהיר את החתן והכלה שלא יבואו לידי יחוד קודם החתונה, וראוי לחתן שלא להרבות להכנס לבית כלתו לבקר ולאכול שם, וכל שכן לישון שם בלילה, מחשש שיבא לידי הרהורי עבירה הקשים מעבירה. וגם בשבת כאשר החתן מתארח אצל הכלה, ראוי ונכון להקפיד שהחתן לא ישן באותו בית שהכלה ישנה שם. ונכון שהחתן והכלה יחמירו על עצמם בזמן האירוסין שלא לעלות במעלית כשהם לבדם, אף שמעיקר הדין בדרך כלל אין איסור ייחוד במעלית. [ילקוט יוסף חופה וקידושין עמוד סד]

לא אין להתעכב זמן רב בין האירוסין לחתונה, כדי שלא יבואו ח״ו לידי מכשול של נגיעה והסתכלות אסורה, ויקיימו בעצמם, ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם. וישתדלו לקיים החתונה עד לג׳ חודשים בלבד בין האירוסין לחתונה. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד סו]

לב על הכלה להזהר שלא לצאת לרחובה של עיר כשהיא מבושמת והריח טוב נודף, ובודאי שלא להסתפר אצל גבר. [והוא הדין בזה בכל אשה]. [חופה וקידושין עמוד סו]

לג מן הראוי והנכון שההורים יעזרו לבני הזוג, בפרט בבן ישיבה שממשיך את לימודיו אחר הנישואין בכולל, ובמשך השנים יחסכו עבור הבן גם מדמי ״מעשר כספים״, [אלא שאין ראוי לתת את כל סך המעשר לבן, אלא יפזר מעט מהמעשר לצדקה]. וגם מן הראוי שיעזרו לבת הנישאת עם חתן ירא שמים, בפרט עם חתן בן תורה. וגם עבור הבת יכולים לחסוך מדמי המעשר כספים באופן הנזכר. ואמנם אין ללחוץ על ההורים ליתן מעבר ליכולתם, ויש לעשות כן בחכמה ובזהירות. [חופה וקידושין עמוד סב]

לד נכון וראוי להדפיס את ההזמנה בכתב עברי עגול, ולא בכתב אשורי, מאחר שזורקים את ההזמנה לאשפה. ומכל מקום מעיקר ההלכה אין בזה איסור. [חופה וקידושין עמוד סז]

לה יש לכתוב בהזמנות את התאריך של החתונה, בתאריך עברי, כגון אור לא׳ לחודש. והרוצים לכתוב בהזמנות גם תאריך לועזי, לא יכתבו מספר החודש, דהיינו החודש הראשון, או השני וכו׳, אלא יכתבו ינואר פברואר וכדו׳, שזה עדיף יותר. [ויכתבו אחר התאריך הלועזי ״למספרם״]. [חופה וקידושין עמוד עג]

לו מי שאחיו נושא אשה בנישואין הנערכים על ידי רבאי רפורמי, והאבא מבקש מבנו לבוא ולהשתתף בשמחת אחיו, הדבר פשוט שאין שום חיוב על הבן מדין כיבוד אב ואם לשמוע לאביו ולבוא להשתתף בחתונה, ויסביר להוריו שיש בדבר חילול ה׳ שיהודי ירא שמים משתתף בנישואין כאלה. ואין להניח לרב רפורמי לברך ברכה אחת מברכות הנישואין תחת החופה, או בסעודות שבע ברכות, ואם בירך אין ברכתו כלום, ואין לענות אמן אחר ברכתו, שהרי הוא כופר בהשי״ת. [חופה וקידושין עמוד עד]

פרק ב׳ – הזמן הראוי לקבוע בו הנישואין

א מותר לישא אשה בחודש אלול או בעשרת ימי תשובה, ואין בזה כל חשש לא מצד ההלכה, ולא מצד מנהג. ואין לרבנים לאסור על תלמידיהם להנשא בעשרת ימי תשובה, בפרט בדורינו שהפריצות ברחובות קריה היא נוראה, ויש לזרז את הבחורים להנשא אף בעשרת ימי תשובה. אולם כשיש אפשרות להקדים את החתונה לאחר תשעה באב, כדי שלא להפריע למהלך סדרי הישיבה בחודש אלול, בודאי שכך עדיף יותר לנהוג, וכל העושה כן זכות תורה דרבים תגן עליו שיזכה להקים בית נאמן בישראל.[חופה וקידושין עמ׳ עה]

ב אין ספק שאין לעכב עריכת הנישואין כדי לעורכם דוקא בתחלת החודש, ובפרט למי שהוא בגיל עשרים שנה שעליו להזדרז בקביעת מועד החתונה. ועל כל פנים הנוהגים כן אין בזה חשש משום ניחוש, ומצד זה אין איסור. [חופה וקידושין עמ׳ עו. יבי״א ג׳ אהע״ז סי׳ י אות ג]

ג מה שיש נהגו שלא לעשות נישואין בחודש חשון, או ביום כ׳ כסליו, שהוא תענית צדיקים, אין לחוש לזה כלל. [חופה וקידושין עמוד עז]

ד בראש חודש אף קודם המולד מותר לכולי עלמא לעשות נישואין. ובחודש אדר קיל טפי. ויש שנהגו שלא לקבוע מועד חתונה בחודשים תמוז אב וטבת, ואין לנהוג כן. ומעיקר הדין מותר לעשות חופה בעשרה בטבת אף בשחרית, אולם עדיף יותר לעשות החופה בליל הצום, או במוצאי הצום לאחר צאת הכוכבים. [יביע אומר ח״ו אהע״ז סימן ז]. וכן מותר לערוך נישואין בליל הניט״ל, ויש ימים בשנה שבכמה קהלות נהגו שלא לערוך בהם נישואין, כגון, ז׳ שבט, ז׳ אדר, ז׳ תמוז, וז׳ אלול, וכן בחצי הראשון של חודש שבט, ובסוף חודש אדר, ובחודש סיון בג׳ ימי הגבלה, ובכ׳ סיון, ובחודש אלול ועשרת ימי תשובה, ובדורינו זה אין לחוש לכל זה, ויפה שעה אחת קודם. ובחודש תמוז מנהגינו לישא אשה עד ליל ר״ח אב, ומליל ר״ח אב עד מוצאי תשעה באב אין נושאין נשים. ובחול המועד אין נושאין נשים, אך מותר להחזיר גרושתו מן הנישואין בחול המועד, ומותר לעשות שידוכין [ורש] בחוה״מ, ומותר גם כן לכתוב את התנאים בחול המועד. [חופה וקידושין עמוד עז]

ה מותר לערוך נישואין ביום ראשון, וגדולי עולם מעולם לא נמנעו מכך. ואין בזה שום חשש משום חוקות הגויים. [חופה וקידושין עמוד פב]

ו מעיקר הדין מותר היה לעשות חופה במוצאי שבת, אך מאחר והדבר גורם לחילולי שבת, הן אצל בעלי האולם, והן אצל המוזמנים או משפחות החתן והכלה, לפיכך יש לעמוד בפרץ ולגדור גדר שלא יעשו חופות במוצאי שבתות. [חופה וקידושין עמוד פב].

ז מותר לערוך חופה וקידושין בערב שבת, ואם הכלה בתולה אין צריך בייחוד גמור הראוי לביאה קודם כניסת השבת. ואם הכלה אלמנה, צריך ייחוד גמור קודם כניסת השבת, ואז רשאי לקיים המצוה בליל שבת. [חופה וקידושין עמוד פג]

ח אין מקדשין אשה בשבת. ולא חולצין ולא מייבמין. ואם עבר וקידש אשה בשבת הקידושין תופסים. [חופה וקידושין עמוד פד]

ט גם כשאיחרו להעמיד החופה בערב שבת ותגרם בושה לחתן או לכלה, אם ידחו הקידושין לאחר השבת, אין לקדש ולערוך את הנישואין בליל שבת. ואף אם החתן לא קיים מצות פריה ורביה. אולם הרמ״א מיקל בזה בשעת הדחק, וכן עשה מעשה. [שם עמ׳ פו]

פרק ג׳ – הנהגות החתן ביום החופה

א מנהג הספרדים ועדות המזרח שאין החתן מתענה ביום חתונתו. ובפרט בזמן הזה שירדה חולשה לעולם. ואף אלה שנהגו בחוץ לארץ להתענות, יכולים לכתחילה לנהוג כמנהג ארץ ישראל בזה. ויש ליעץ לחתנים שביום החתונה יעסקו בלימוד תורה בתענית דיבור, שזה עדיף מתענית ממש. [חופה וקידושין עמוד פז. יביע אומר ח״ג סי׳ ח׳ אות יז. וסימן ט]

ב ומכל מקום אף אלו שאין מתענים, או בימים שאין מתענין בהם, צריכים ליזהר שלא יהיו רודפים אחר מותרות במאכל ומשתה. ולא ירבו באכילה ושתיה יותר מדאי. ומיהו מותר לחתן ולכלה לשתות חלב ביום החתונה, ואין צריך להחמיר בזה. [ומאחר שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו, לכן נהגו בכמה מקומות לבקש ברכה מהחתן, אך יש ליזהר שהדבר לא יגרום להפרעת השמחה של החתן והכלה]. [חופה וקידושין עמוד צ]

ג אותם הנוהגים להתענות ביום החתונה, אינן צריכים לקבל את התענית במנחה ככל תענית יחיד, מאחר שאצל אותה עדה הכל נהגו להתענות בו. [חופה וקידושין עמוד צ]

ד גם למנהג האשכנזים שמתענים ביום החתונה, אם התענית קשה לחתן ולכלה, לא יתענו. ולכן אם באמצע התענית החתן או הכלה חשים חלישות, אינם צריכים להחמיר, אלא יכולים להפסיק להתענות. וכן אם יום החופה חל יום אחר תענית צבור, וקשה לחתן להתענות שני ימים בזה אחר זה, גם בזה אין החתן צריך להתענות. [חופה וקידושין עמוד צב]

ה יש אומרים שאין לכלה להתענות ביום החופה, שלא נהגו בזה אלא החתנים. ויש אומרים שגם הכלה מתענה ביום החופה. ובלאו הכי כבר כתבנו שמנהג הספרדים שגם החתן אינו מתענה ביום החופה. [חופה וקידושין עמוד צג]

ו חתן שיום חופתו חל בחודש ניסן, והוא מבני עדה שנהגו להתענות ביום החתונה, מותר לו להתענות בחודש ניסן, שלא אסרו תענית בחודש זה אלא תענית צבור, אבל לא תענית יחיד. אלא שבלאו הכי אין מנהגינו להתענות ביום החופה. ואמנם לדעת הרמ״א מותר לחתן [אשכנזי] להתענות ביום חופתו בניסן, אף שהרמ״א אוסר תענית יחיד בניסן. [שם עמ׳ צד]

ז הנוהגים להתענות ביום חופתם, וחל יום החופה בט״ו בשבט או בט״ו באב, או באסרו חג, אין לחתן להתענות. והדין כן גם לאשכנזים. [חופה וקידושין עמוד צד]

ח יש שאין אומרים וידוי בשחרית עם החתן ביום חתונתו. אולם העיקר לדינא שיש לומר תחנון כל עוד שהחתן לא נכנס לחופה. אף אם החופה נערכת קודם השקיעה. [שם עמוד צה]

ט בבית כנסת שהחתן מתפלל בו בערב החופה, אומרים תחנון כרגיל, גם במנחה. אולם כשמתפללים מנחה באולם השמחות בסמוך ממש לחופה, עם קהל המוזמנים לשמחת החתן והכלה, מנהגינו שאין אומרים תחנון בשבילם. [חופה וקידושין עמוד צו]

י מנהגינו שאין החתן אומר וידוי הארוך של רבינו נסים [שאומרים אותו ביום הכפורים] במנחה הסמוכה לחופתו, בסוף תפלת ה״שמונה עשרה״, ובפרט אם מתפללים מנחה בסמוך לחופה. [חופה וקידושין עמוד צו. יביע אומר ח״ג אבן העזר סימן ט אות א]

יא יש חתנים שנוהגים לטבול במקוה ביום החתונה, והוא מנהג טוב והגון. אך אין בזה חיוב, שבזמן הזה אין חיוב על פי ההלכה על האנשים לטבול כלל. ולכן אם הוא אנוס שאינו יכול לטבול, יוסיף בלימודו והתורה מטהרתו. [חופה וקידושין עמוד צו]

יב החתן והכלה צריכים לקדש עצמן ביום החופה, ויעשו תשובה ביום ההוא, ויפשפשו במעשיהם מיום הולדתם עד היום הזה ויתוודו ויבקשו סליחה וכפרה מהשי״ת, ויהיו מודים ועוזבים ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב, ויקבלו על עצמם מהיום והלאה לעבוד את ה׳ באמת ובתמים ולהיותם קדושים וטהורים, ויתפללו שהקב״ה ישרה שכינתו ביניהם.

יג יפייס את הוריו וחבריו ביום החתונה, כמו בערב יום הכפורים, כי עבירות שבין אדם לחבירו אין התשובה מועילה עד שיפייס את חבירו. וכן ראוי ונכון שהורי החתן והכלה יעשו שלום עם שונאיהם ביום החופה. [חופה וקידושין עמוד קד]

יד ראוי ונכון שהחתן והכלה לא ילכו להצטלם ביום החתונה, קודם החופה, מחשש שיגעו זה בזו, כפי שהנסיון הוכיח. ובפרט שאין לאבד יום יקר זה בדברים של מה בכך.[שם]

טו ראוי שהחתן ירבה בצדקה ביום החופה. וצריך החתן ללבוש בגדי שבת בכל שבעת ימי המשתה.[חופה וקידושין עמוד קה]

טז מנהג ירושלים בשנים שעברו היה לערוך את החופה והקידושין קודם השקיעה. וטוב ונכון לחדש את המנהג גם בזמנינו. אך רבים נהגו כיום לערוך את החופה והקידושין בלילה, שאז האנשים פנויים ממלאכתם ויכולים להשתתף במעמד החופה, וברוב עם הדרת מלך, והנח להם לישראל במנהגם.

[חופה וקידושין עמוד קו. יביע אומר ה׳ אבן העזר סי׳ י אות ד]

יז אם החופה והקידושין נערכים ביום רביעי סמוך לשקיעת החמה, אף על פי שלענין שבע ברכות שבעת ימי המשתה נשלמים ביום שלישי עם השקיעה, מכל מקום לענין וידוי ונפילת אפים יש להקל שלא לאומרם ביום רביעי, עד סוף שבעה ימים מעת לעת משעת החופה והקידושין. [חופה וקידושין עמוד קח]

פרק ד׳ – עליית חתן לספר תורה

!א יש נוהגים להעלות לתורה את החתן ביום חתונתו, אם החופה נערכת בימי שני וחמישי. אולם כיום שהחופה נערכת בלילה לא הכל נהגו להעלות לתורה חתן ביום חופתו, ורק בתוך שבעת ימי המשתה נהגו להעלותו לתורה. [חופה וקידושין עמוד קט]

ב כשיש חתן בבית הכנסת בימי שני וחמישי שבתוך ז׳ ימי המשתה, וכן בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה, נוהגים להעלותו לספר תורה. [חופה וקידושין עמוד קט]

ג כשאין כהן בבית הכנסת החתן עולה לתורה ראשון. [חופה וקידושין עמוד קט]

ד בימי שני וחמישי אם נמצאים בבית הכנסת גם חתן בר מצוה וגם חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, אין להוסיף על ג׳ העולים, אלא יעלו לספר תורה את החתן, שהוא עדיף מחתן בר מצוה. ואמנם יש אפשרות להעלות את שניהם, שיבקשו מהכהן לצאת לחוץ בית הכנסת בתחלת הקריאה, ויאמרו אין כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן, ויעלו גם את החתן, וגם את חתן הבר-מצוה. וכן יעשו אם יש שם ב׳ חתנים. ואם הכהן מסרב לצאת לחוץ, או שאין שם מנין עשרה ואם הכהן יצא לחוץ יהיו שם רק תשעה גדולים, יאמרו: ״אף על פי שיש כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן״, ויעלו את שניהם.[חופה וקידושין עמ׳ קי]

ה חובה קדושה על כל חתן ללמוד בימים שלפני החופה, או ביום החופה, דיני טהרת המשפחה, בהדרכת תלמיד-חכם. [אך לא יקדים ללמוד מיד מהאירוסין, אלא בסמוך לחתונה]. וכן חובה על כל כלה ללמוד הלכות טהרת המשפחה בהדרכת רבנית מוסמכת. [שם עמוד קיא]

פרק ה׳ – כתיבת הכתובה

א קודם סידור הקידושין כותבים את הכתובה. ונכון לכתוב בתחלה את ההעתק של הכתובה, ואחר כך כותבים את הכתובה עצמה, כדי שלא יטעה בכתיבת הכתובה. ועל הרב מסדר הקידושין לדקדק היטב בכתיבת הכתובה, שלא יטעה בה, וכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק עמהם. ואמנם לענין סידור קידושין אין צריך שהרב מסדר הקידושין יהיה למדן גדול, ודי שידע ההלכה בענינים אלה. [חופה וקידושין עמוד קיב]

ב יש להדר לכתחלה שלא תהיה שום מחיקה בכתובה, שמקלקל יופי מראיתה, והוא גם לסימן טוב. ואמנם אין לעשות טורח צבור כדי להביא כתובה אחרת, אם אירע שהוצרכו למחוק בה. [חופה וקידושין עמוד קיד]

ג מותר לצייר על הכתובה כל מיני צורות, וכן המנהג פשוט, אך לא ייצייר צורת החתן והכלה. [חופה וקידושין עמוד קטו]

ד על מסדר הקידושין לברר היטב את שם החתן והכלה, שלכתחלה יש לדקדק בכתיבת השמות בכתובה כמו בגט. ואם הרוב קוראים לחתן או לכלה בשמם הרגיל, אין צריך לכתוב בכתובה את שם הכינוי שאין הכל מכירים אותו. ויש שכותבים את שם הכינוי הנפוץ בסוגריים, ואין מנהגינו כן. ומי שחלה והוסיפו לו שם, שאם הרוב קוראים לחתן או לכלה בשם המקורי, ומקצת אנשים שמעו על השם החדש שהוסיפו לה או לו בחולי, אף אם הם חותמים בשני השמות אין צריך לכתוב את שני השמות. ובן מאומץ, אם אין יודעים שהוא מאומץ, או שהוא מתבייש מכך, או שיש צורך מיוחד שלא לפרסם הדבר, מותר לקרוא לו בשם המאמץ. או שיכתבו שם החתן בלבד [ונכון עם שם המשפחה]. ומי שהוא בן לאב נכרי, יכתבו את שם אמו, כמו בשתוקי. וגר שאימצוהו שומרי תורה ומצוות, יכתבו בכתובה שם המאמץ ולא בן אברהם אבינו. [חופה וקידושין עמוד קטו]

ה מנהג הספרדים לכתוב בכתובה תוארים על החתן והכלה, כגון: החתן היקר, חמד בחורים, מוכתר במדות, או השקדן בתורה וכו׳, עם הכלה המהוללה כלילת יופי ויעלת חן וכו׳. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ו כותבים גם את שם ההורים, ואם אין יודעים את שם ההורים, כותבים את השמות של החתן והכלה לבד, ויש אומרים שבאופן כזה נכון שיכתבו לבסוף, או מעבר לדף, הסיבה שהשמיטו שמות ההורים. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ז אם האב בחיים כותבים שליט״א, או נ״י, או נר״ו. ואם טעה וכתב על אבי החתן שליט״א או נ״י, והתברר שאבי החתן כבר נפטר, יש לגרד בסכין את התיבה שליט״א או נ״י, ויכתוב ז״ל. ואין צריך לחתום ליד התיקון. [חופה וקידושין עמוד קיח]

ח אחר שכתבו פלוני בן פלוני כותבים התואר, כמו הכהן הלוי אם הם כהנים או לויים. ואם לא כתב הכהן או הלוי הכתובה כשרה. [חופה וקידושין עמוד קיט]

ט נהגו להוסיף גם את שם המשפחה. ויש שכותבים באופן כזה, החתן אליהו בן אריה למשפחת חיים. אך מנהגינו לכתוב אליהו בן אריה חיים, בלי תיבת למשפחת. ואין זה לעיכובא. אך בכלה בזיווג שני לא כותבים את שם המשפחה. [חופה וקידושין עמוד קיט]

י יש שמקפידים שלא לכתוב ראשי תיבות בכתובה, אך בתיבות שאי אפשר לטעות בהם, כגון מוהר"ר אין קפידא כלל. ויש שכותבים בראש הכתובה ב"ה, ואין בזה כל קפידא. [חופה וקידושין עמוד קיט]

יא אם החתן ספרדי יש להקפיד לכתוב כתובה ספרדית. ולכן מה שיש נוהגים לכתוב גם בכתובה של הספרדים כסף זוזי דחזו ליכי "מדאורייתא" הוא מנהג בטעות, וראוי ונכון לבטלו, וצריך לכתוב דחזו ליכי בלבד. ואם אין כתובה אחרת, יש למחוק תיבת "מדאורייתא". [חופה וקידושין עמוד קכ. יביע אומר ח"ג אהע"ז סימן יב. וסימן טז אות כט. וסימן יב אות ה]

יב יש נוהגים שהעדים חותמים על הכתובה קודם הקידושין, אך מנהגינו שחותמים תחת החופה, לאחר הקריאה. [חופה וקידושין עמוד קכא]

פרק ו' – סדר עריכת הקידושין

א יש נוהגים שהחתן והכלה מגיעים לאולם כל אחד בנפרד, לאחר שאין החתן נפגש עם הכלה שבוע ימים קודם החופה. ויש שאין מקפידים בזה, וכן המנהג אצלינו שהחתן הולך לבית הכלה קודם החופה, ומגיעים יחד לאולם, והכלה נכנסת למקום הנשים, והחתן למקום הגברים, עד לעריכת החופה. [חופה וקידושין עמוד קכב]

ב יש שנהגו שאב החתן ואב הכלה אוחזים בידיו של החתן, זה מימין וזה משמאל, והולכים עמו אצל הכלה על מנת שהחתן יכסה את פניה בהינומא שיש אומרים שזו היא החופה. ולכן יש שמקפידים לקחת עמהם את העדים על מנת שיראו את כיסוי הרעלה. או שיכירו את הכלה אך אין מנהגינו כן, ולא נהגו אצלינו שהחתן עצמו מכסה את פני הכלה ברעלה, וממילא אף אם הספרדים רוצים לנהוג שהחתן יכסה את פני הכלה, אין צריך שיעשה כן בנוכחות עדים. [חופה וקידושין עמוד קכג]

ג מנהג האשכנזים שהמלוים את החתן ואת הכלה אוחזים בידיהם נר מימין החתן ומימין הכלה. ואין מנהגינו כן. [חופה וקידושין עמוד קכה]

ד אחר שהחתן כיסה את פני הכלה בהינומא, [שהוא הצעיף שעל ראשה משורבב על עיניה, למנהג האשכנזים וחלק מהספרדים כנ"ל], החתן הולך עם אביו ועם אב הכלה אל מקום החופה, ועומד תחת מקום החופה, ואחריו מגיעה הכלה עם קרובות משפחתה למקום החופה. [אולם מנהג זה של ליווי החתן על ידי אביו וכו' לא פשט אצל כל הספרדים]. [שם עמוד קכו]

ה יש אומרים שהכלה עומדת לימין החתן. ויש שאין מקפידים בזה אחר החורבן. והנכון הוא לנהוג להעמיד הכלה לימין החתן. [חופה וקידושין עמוד קכו]

ו יש שנהגו להניח אפר בראש החתנים קודם החופה. אך הספרדים לא נהגו בזה.[שם עמ' קכז]

ז נחלקו הפוסקים מה היא חופה, ויש אומרים שהיא הייחוד שמביא החתן את הכלה לתוך ביתו, ויש אומרים שזו הכילה שהחתן והכלה עומדים מתחתיה. [חופה וקידושין עמ' קכח]

ח טוב ונכון שקודם שיתחיל הרב לברך יזמין את העדים שיהיו קרובים למקום החופה, כדי שמיד לאחר הברכות והטעימה יהיו מזומנים לראות את נתינת הטבעת מהחתן על אצבע הכלה. וכן אם מחלקים את כל שבע הברכות לרבנים ותלמידי חכמים, טוב ונכון שיזמינו אותם מיד אחר קריאת הכתובה, כדי שכולם יהיו מזומנים לברך את שבע הברכות, ולא יהיה הפסק גדול בין הברכות. [חופה וקידושין עמוד קכח]

ט מנהג הספרדים ועדות המזרח לערוך את החופה תחת קורת גג, ואינם מקפידים לעשותה תחת כפת השמים, ואין צריך לשנות ממנהגינו. [שם קכט. יבי"א ח"ג אהע"ז סימן י אות ד]

י המנהג לפרוס טלית גם כשיש כילה מעל לחתן ולכלה. [חופה וקידושין עמוד קכט]

יא יש נוהגים שהכלה קונה את הטלית לחתן. ומנהג זה לא פשט אצלינו הספרדים [רק לאחרונה]. ועל כל פנים בודאי שאין לגרום למחלוקת בעבור מנהג זה. [חופה וקידושין עמוד קל]

יב ראוי ונכון להמנע בזמן הזה לערוך חופות בבית כנסת, לאחר שהמציאות הוכיחה שנכנסות לשם נשים בבגדים לא צנועים, ואשר בודאי אינם הולמים מקום קדוש כזה, ואין קדושת המקום נשמרת. אולם אם הנשים מקפידות לבוא בלבוש צנוע, וגם שומרים בהקפדה על ההפרדה בין הנשים לאנשים, שעדר עדר לבדו ישכון, וגם האנשים שומרים על קדושת המקום, מצד הדין אין כל מניעה לערוך חופה בבית הכנסת. [חופה וקידושין עמוד קלב. יביע אומר חלק ג' אבן העזר סימן י']

יג כשעורכים חופה בבית הכנסת, יש להזהיר שלא להתנשק עם החתן וקרוביו לאחר החופה, שאין לנשק בבית הכנסת, להודיע שאין אהבה כאהבת המקום. וכמו כן ראוי לערוך את השולחנות עם הכיבוד מחוץ לבית הכנסת. ואין לערוך את סעודת נישואין או שבע ברכות בבית הכנסת, במשתה שיש בו יין. ומה שכתבנו להתיר לערוך חופה בבית הכנסת, היינו רק לענין החופה. [חופה וקידושין עמוד קלד. והנה ד"ז הובא בהלכות תפלה, בסי' צח, ומקורו משו"ת בנימין זאב, וראיתי לאחד שכתב, שהוא מדין תפלה, שאין זה מן הראוי לנהוג כן באמצע התפלה. אולם לא שם לבו לכך שבשו"ת בנימין זאב הביא הדין בהלכות ביהכ"נ. וזיל בתר טעמא להוכיח שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא. ובזה נדחים דברי מי שכתב לחלוק על הילקו"י בד"ז מתוך הדקדק הנד', וזה אינו, וכמבואר. ודו"ק]

יד קודם הקידושין יש למזוג יין לתוך כוס, שכבר פשט המנהג לברך ברכת האירוסין על היין. אך אין צריך למזוג מים על היין שבכוס. [חופה וקידושין עמוד קלח]

טו המברך צריך לאחוז בכוס ביד ימינו, ויברך ברכת הגפן, ואם יש על ידו של המברך תחבושת או גבס, מותר לו לאחוז הכוס בידו אף שהתחבושת מפסיקה. אבל בימות החורף אם יש על ידו כפפות, מן הראוי שיוציאם בעת שמברך על הכוס. ומנהגינו לחתום הגָּפֶן, ולא הגָּפֶן. וידגיש אות פ' של בורא פרי הגפן. ואחריה ברכת האירוסין. [חופה וקידושין עמ' קלח]

טז נהגו שהרב מסדר הקידושין [או הגדול שבקהל] הוא מברך הן ברכת האירוסין, והן שבע הברכות שתחת החופה. [חופה וקידושין עמוד קלט. יביע אומר ח"ד אהע"ז סי' ד' אות ג]

יז קודם שהרב יתחיל בברכתו יאמר לחתן ולכלה שיקשיבו לברכותיו, ויכוונו לצאת ידי חובה מדין "שומע כעונה", וגם הוא המברך מכוין עליהם להוציאם ידי חובת הברכות. ולכן עליהם להקשיב לכל הברכות ולא לדבר קודם הטעימה. וכן יזהיר אותם שלא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה' שבברכות. ובדיעבד אם טעו וענו ברוך הוא וברוך שמו, יכולים לטעום אחר כך מהיין בלא ברכת הגפן. [חופה וקידושין עמוד קמ]

יח המנהג הוא שהמסדר קידושין מברך גם ברכת הגפן, וגם ברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות וכו'", ואין מחלקין את הברכות לשני בני אדם. [חופה וקידושין עמוד קנה]

יט על כל הקהל לעמוד בשעת ברכת האירוסין ושבע הברכות שתחת החופה, ונכון שהרב מסדר הקידושין קודם שיתחיל לברך יבקש מהקהל לעמוד על רגליו בעת הברכות. ואם יש אנשים שיושבים בעת ברכת האירוסין ושבע הברכות, יש ללמדם להועיל שעליהם לעמוד, ובפרט שכן מבואר בתיקוני הזוהר הקדוש. [ילקוט יוסף שובע שמחות חופה וקידושין עמ' קנה]

כ במקום שיש ערבוביא בשעת החופה בין האנשים לנשים, אין הקהל צריכים לעמוד ולהתקרב למקום החופה ששם התערובת, אלא יעמדו על עומדם במקומותיהם בלא ערבוביא, מתחלת ברכת האירוסין עד סוף שבע ברכות. ועל כל פנים גם במקומות שיש ערבוביא של אנשים ונשים במקום החופה, בודאי שאין להמנע מלברך ברכת האירוסין וברכות הנישואין. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנו]

כא מנהגינו לומר בנוסח ברכת האירוסין "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על העריות [ואין אומרים והבדילנו] ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה בקידושין, ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה בקידושין". ויאמר בקידושין "בית" רפה בלא דגש, שישמע כאומר "וקידושין". ומכל מקום האומרים על ידי חופה וקידושין יש להם על מה שיסמוכו. וצריך לומר והתיר לנו את הנשואות "לנו", ומכל מקום אם אמר והתיר לנו את הנשואות, ולא אמר תיבת "לנו" אין מחזירין אותו. [ילקו"י חופה וקידושין עמוד קנו. יביע אומר חלק ה' אבן העזר סימן ו' אות ה]

כב יש נוהגים לעזור למברך ולומר בקול רם "אלוקינו מלך העולם" בעת הברכות בחופה, ויש לבטל מנהג זה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנט]

כג יש שנהגו לקדש בבית, במעמד עשרה ובכללם הרב והעדים, וחוזרים ומברכים בחופה את ברכת האירוסין ו"שבע הברכות", בלא הזכרת שם ה', ואומרים ברוך אתה "השם" אלוקינו מלך העולם וכו'. ויש להזהירם שיאמרו אלוקינו בקו"ף, שגם בזה יש חשש הזכרת שם ה' לבטלה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד קנט]

כד מיד לאחר שהרב סיים לברך ברכת האירוסין, יטעם הרב מעט מן היין, ויתן לחתן לטעום, ואחר כך החתן יחזיר את הכוס למסדר הקידושין, והוא יתן את הכוס לאם הכלה [או לאחת מקרובותיה] כדי שתתן לכלה לטעום מעט מהיין. שאין זה נאה שהחתן יתן כוס יין לכלתו, אחר שעדיין אינה אשתו עד לאחר החופה והיחוד. [ואפשר שגם שהחתן עצמו יתן את הכוס לאם הכלה, כדי שהיא תתן לכלה לשתות. ואין צריך בדוקא שהרב יתן הכוס ליד אם הכלה]. ומיד לאחר מכן החתן יתן את הטבעת על אצבע הכלה, בנוכחות עדים. [חופה וקידושין עמוד קס]

כה אין צריך להחמיר להצריך שהחתן יטעם מהיין שיעור רביעית או רוב רביעית, אלא די בטעימה כל שהיא. ואם החתן או הכלה הפסיקו בדיבור כלשהוא בין ברכת מקדש עמו ישראל וכו' לטעימה, וכל שכן אם דיברו באמצע הברכה, אף על פי כן בדיעבד יטעמו מהיין, ולא יסתפקו בטעימת המברך. ויברכו ברכת בורא פרי הגפן ויטעמו. ואם דיברו לאחר שהמברך טעם, אינם צריכים לחזור ולברך. [חופה וקידושין עמוד קסא]

כו יש לדאוג קודם החופה מבעוד מועד להכין יין בהכשר המפורסם שהוא יין הכשר לברכת הגפן, דהיינו שרובו יין ואין מערבין בו רוב מים. ואם לא היה שם יין אלא יין שהוא בהכשר הבד"ץ אף על פי שאין מברכים ברכות האירוסין והנישואין אלא על יין, מכל מקום יוכל לברך ברכת האירוסין

והנישואין על יין זה. ויברך "שהכל נהיה בדברו". וכן אם אין שם יין כלל יברכו על שכר, כמו בירה לבנה, עראק, ויסקי. ובכל זה בתחלה יברך שהכל, ואחר כך יברך ברכת האירוסין. ואם אין שם לא יין ולא שכר, יברך את ברכת האירוסין לבד בלי כוס. אבל שבע ברכות לא יברכו אם אין שם יין או שכר.[שם עמוד קסג]

כז כשמברכים שבע ברכות על השכר, מברך גם ברכת "שהכל נהיה בדברו", וגם ברכת "שהכל ברא לכבודו", ששתי ברכות אלו ענינים נפרדים הם. [חופה וקידושין עמוד קסז]

כח לכתחלה אין לברך ברכת האירוסין אלא בעשרה מישראל גדולים. אולם אם אין שם עשרה, יכולים לברך ברכת האירוסין גם בלא עשרה. אבל ברכת חתנים, שהם שבע ברכות שאחר הקידושין, אין מברכים אותם אלא בעשרה גדולים, והחתן מן המנין. [שם עמוד קסז. יביע אומר ח"ב אבן העזר סי' ו. ושם אות ז' בהתחילו לברך שבע ברכות בעשרה ויצאו מקצתן אם ימשיכו הברכות]

כט רב אשכנזי המסדר קידושין לאחד מתלמידיו שהוא ספרדי, יש לו לברך ברכות האירוסין, וכן ברכות הנישואין במבטא ספרדי, וכל שכן רב ספרדי המסדר קידושין לחתן ספרדי, שאין לו לשנות במבטא הברכות, וגם לא במבטא של שם ה', אלא יאמר כפי מנהגינו, שם ה' בניקוד קמ"ץ הקרוב מעט לפת"ח, וכן מוכח מדברי רש"י, (ראה הגהות רבי יעקב עמדין ברכות מז.), ומדברי רבי אליעזר הקליר בפיוט לשבועות, ומדברי הרי"ף בברכות, ומדברי הרמב"ם (מורה נבוכים פרק סג). ומרבינו בחיי (ריש פרשת וירא), [חופה וקידושין עמוד קסט. וכך נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כשסידר קידושין לחתן ספרדי]

פרק ז' – נתינת הטבעת ליד הכלה

א מיד לאחר שבירכו על הכוס וטעמו ממנו, יתן החתן את הטבעת לכלה ויקדשנה. ויש להקפיד שעדי הקידושין יתקרבו ויעמדו ליד החתן והכלה כדי שיראו את נתינת הטבעת מהחתן ליד האשה, ולא יעמדו מרחוק. [חופה וקידושין עמוד קעג]

ב לכתחלה צריך שהמקדש והמתקדשת יראו את שני העדים. ובדיעבד די במה שהחתן והכלה יודעים שיש עדים לקידושין. [חופה וקידושין עמוד קעד]

ג יש נוהגים שהחתן אומר לעדים "אתם עדי", ויש שסומכים על מה שקוראים להם שיהיו עדים, דהוי כאומר להם אתם עדי, ואין צריך שיאמר "אתם עדי". וכן הוא מעיקר הדין, שאין החתן צריך לומר אתם עדי, ומכל מקום טוב שיאמר אתם עדי לרווחא דמילתא. [שם]

ד מסדר הקידושין צריך לצוות לעדים שישימו לב בכל מהלך הקידושין לראות את הקידושין ולשמוע את אמירת החתן בעת שנותן הטבעת. כי פעמים החתן אומר הרי את מקודשת וכו' בקול נמוך, וכן פעמים שמרוב דחק והצילומים אין העדים רואים היטב את נתינת הטבעת, וצריך ליזהר בכל זה, ולכן יש להעמיד את העדים בסמוך לחתן ולכלה כדי למנוע כל תקלה. [חופה וקידושין עמ' קעה]

ה יש אומרים שהעדים צריכים להסתכל בפני החתן והכלה כדי שידעו מי המקדש ואת מי הוא מקדש. ולכן נהגו לגלות את פני הכלה ולהסיר המסוה והצעיף שעל פניה, כדי שהעדים יכירוה. ויש חולקים ואומרים שאין העדים צריכים לראות את פני הכלה, כיון שהכל יודעים מי היא הכלה. ובפרט במה שנהגו אצלינו שאין פני הכלה מכוסים אלא בבד דק ומחורר. וכיון שהוא מדרכי הצניעות, לכן רבים נהגו שלא להסיר את המסווה מעל פני הכלה גם בעת הקידושין. [ומטעם זה יש המצריכים את העדים ללכת קודם החופה עם החתן בעת שמכסה את פני הכלה בהינומא. אך כבר כתבנו שאין מנהגינו כן]. ולכתחלה יש לגלות פני הכלה, אך לא יכריז על כך ברם קול בפני כל הצבור. [חופה וקידושין עמוד קעה. יביע אומר ד' אהע"ז סי' ה אות ו]

ו עידי הקידושין יהיו נוכחים זה ליד זה באופן ששניהם כאחד יראו את מעשה הקידושין, ואם לא ראו זה את זה יש אומרים שהרי אלו קידושי ספק. לכן יש להקפיד בזה. [שם עמ' קעו]

ז קודם נתינת הטבעת תסיר הכלה את הכפפות מעל ידה הימנית, כדי שהחתן יתן את הטבעת על אצבעה ממש. [חופה וקידושין עמוד קעו. יביע אומר חלק ה' אהע"ז סימן י' אות ג]

ח על מסדר הקידושין להבהיר לחתן שיאמר כל הנוסח "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל" קודם נתינת הטבעת לידי הכלה, ולא אחר נתינת הטבעת. [חופה וקידושין עמ' קעח. יביע אומר חלק ב' אבן העזר סימן ה' אות ג]

ט אם עבר ונתן לה הטבעת קודם שאמר "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל", יחזור ויקח מידה הטבעת, ויאמר הנוסח הנ"ל, ואחר כך יתן הטבעת לידה. ואמנם יש מי שאומר שעדיף יותר לקדשה שנית בטבעת אחרת. אולם כיון שהדבר קשה להשיג בשעת החופה טבעת אחרת, וגם יש לחוש שיקדשנה בטבעת שאולה, לכן אין צורך להחמיר בזה, ויכול לקדשה באותה טבעת על ידי שיקח הטבעת מידה ויאמר לה ויחזור ויתן לה הטבעת. [שם קעט]

י על הרב מסדר-הקידושין לברר שהעדים לא יהיו קרובים שום קירבה משפחתית לחתן או לכלה, וכן שלא יהיו קרובים זה לזה. אבל אם העדים קרובים לרב מסדר הקידושין, אין בכך שום מניעה.[חופה וקידושין עמוד קעט]

יא וכן יש להקפיד שהעדים יהיו יראי ה׳ ושומרי תורה ומצוות, ולא חלילה מחללי שבת בפרהסיא ומגלחי זקנם בתער וכדומה. ורב המסדר קידושין בחתונה אצל חילוניים, יקח עמו עד כשר ויהיו הוא עצמו והשני, שני העדים. וטוב שתלמידי חכמים יהיו עדים. [שם קפ]

יב קודם שהחתן יקדש את הכלה בטבעת, יקח הרב ממנו את הטבעת ויראה אותה לעדים, וישאלם אם הטבעת שוה פרוטה או לא. וישאל את החתן אם הטבעת הוא קנין כספו שלו, ואינה טבעת שאולה. [ואמנם אף אם שילם על הטבעת בצ״ק אין זה מעכב]. [חופה וקידושין עמוד קפא]

יג יש מי שאומר שטוב שהעדים יהרהרו תשובה שמא עברו עבירה שפוסלת אותם לעדות. ואין נוהגים כן, אלא כל שיש חזקת כשרות, אין צריך להזהירם להרהר בתשובה. ואין הדבר דומה לנתינת גט שמתירים אשת איש לעלמא, דבזה אין הכי נמי נהגו לומר לעדים שיהרהרו בתשובה, אבל בקידושין שאין כאן התרת אשת איש לעלמא, לא נהגו בדבר. [חופה וקידושין עמ׳ קפב]

יד כבר נהגו היום לקדש בטבעת, ולא בכסף ממש, ויש לזה טעם. [חופה וקידושין עמוד קפג]

טו אין מקדשין בטבעת עם אבנים טובות, [או יהלום], אלא אך ורק בטבעת חלקה. [שם]

טז טוב לקחת טבעת מכסף טהור. ויש שמקפידים לקחת טבעת מרובעת שחללה עגול. אך כל זה אינו לעיכובא. [חופה וקידושין עמוד קפד]

יז לאחר שהעדים ראו את הטבעת ואישרו שהיא שוה פרוטה, יקח החתן את הטבעת ביד ימין, ויאמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל. ואחר כך יתן הטבעת ביד ימין של הכלה באצבע הסמוכה לאגודל, או באמה, שהיא האצבע האמצעית. ואם נתן הטבעת באצבע אחרת, או ביד שמאל, אין זה מעכב. [חופה וקידושין עמוד קפד]

יח אם אמר ״הרי את מקודשת לי בטבעת זו״, ולא סיים כדת משה וישראל, אין זה מעכב בדיעבד.[חופה וקידושין עמוד קפה. והיכא שלא אמר בטבעת זו, ראה ביביע אומר ח״ב אהע״ז סי׳ ה׳ סק״ב]

יט אם קידש ואמר הרי את מקודשת בטבעת זו וכו׳, ודילג תיבת ״לי״, אם עדיין לא נתן את הטבעת, יחזור ויאמר כל הנוסח מלה במלה. ואם כבר נתן את הטבעת, מאחר והיו עסוקין בענין הקידושין חשיב כמדבר עמה על עסקי קידושיה דמקודשת אף אם לא אמר ״לי״. ומכל מקום לכתחלה יש להזהיר את החתן שיאמר מלה במלה, ולא ידלג שום תיבה. [שם עמוד קפו. יביע אומר ח״ו חאהע״ז סי׳ ו אות ג]

כ אם הרב מסדר הקידושין מקריא נוסח ״הרי את וכו״ לחתן, יש אומרים שלא יאמר תיבת ״לי״, אלא ילמד לחתן לומר מלה זו מעצמו. אולם אם החתן עם הארץ, יאמר לו הרב גם תיבת לי בשפה רפה. [חופה וקידושין עמוד קפו]

כא יש לחתן ולכלה להבין את משמעות הדברים שאומר: הרי את מקודשת וכו׳, ושידע שנותן הטבעת לשם קידושין ולא לשם מתנה. וכן הכלה צריכה להבין שהטבעת ניתנת לה לשם קידושין. [ואם אמר הרי את וכו׳, באנגלית וכדו׳ הקידושין תופסים]. ולכן יש להזהיר את הכלה שתשים לב למה שהחתן אומר, ולא תשים כל מעיינה בצילומים. [חופה וקידושין עמוד קפז]

כב אם החתן עבר ונתן את הטבעת לכלה קודם ברכת האירוסין, ואמר לה הרי את מקודשת וכו׳, אין לברך יותר ברכה זו, שכל הברכות כולן אין מברכים עליהם אלא עובר לעשייתן. ואין לקדש קודם מעמד החופה. [חופה וקידושין עמוד קפז. ובדין עובר לעשייתן בברכת אירוסין ראה בילקוט יוסף על הלכות ציצית. מהדורת תשס״ד סימן ח׳ הערה יט]

כג מסדר קידושין שטעה ובירך על היין שהכל נהיה בדברו, במקום בורא פרי הגפן, ולא נזכר לתקן בתוך כדי דיבור, אין צריך לחזור ולברך הגפן, שעל הכל אמר שהכל יצא. [שם עמוד קפח]

פרק ח׳ – התעטפות בטלית בחופה

א לאחר שהחתן קידש את הכלה יקח טלית חדשה ויברך עליה שהחיינו בלבד. ואם עורכים את החופה והקידושין קודם השקיעה, [כפי שהיה מנהג ירושלים] יברך החתן על הטלית גם ברכת ״להתעטף בציצית״, ואחר כך ברכת שהחיינו. וכיון שבירך להתעטף בציצית, יש אומרים שצריך להתעטף בה כמו שמתעטף בבוקר. ויש אומרים שדי בכך שנותן הטלית על כתפו, דנוסח הברכה אינו לעיכובא.[ילקוט יוסף על הלכות ציצית סימן ח׳ הערה לב, וסימן יח הערה י״]. ואחר שיוריד הטלית על גופו יפרסו הטלית מעל החתן והכלה. ואם הטלית אינה חדשה, יברך רק ברכת להתעטף בציצית. ואם עורכים את החופה בלילה, והטלית חדשה, מברך שהחיינו בלבד, ובזה אין צריך להתעטף בציצית כמו שמתעטף בה בבוקר, אלא יברך ויתן את הטלית על כתפיו, או על ראשו, ומיד יפרסוה מעל לחתן ולכלה. [שם עמ׳ קפט]

ב קודם שיברך שהחיינו יאמר לו הרב מסדר הקידושין שיכוין בברכת שהחיינו על הטלית החדשה, ויכוין לפטור בברכה זו את המצוה של הקידושין, וכן יפטור את הבגדים והכובע החדש שלובש ביום חתונתו. והדירה והריהוט החדשים, ועל הכלים השונים שרכש וקיבל מתנה עם נישואיו. [ועל הכלה שהיא חדשה בשבילו]. [חופה וקידושין עמוד קצא]

ג בעת שפורסים הטלית מעל לראש החתן והכלה נהגו לומר "ויתן לך האלוקים מטל השמים וגו'". ויש המזמינים כהן שפורס ידיו מעל החתן והכלה ואומר ברכת כהנים. [קצב]

ד יש להזהיר את ההמון שלא יעשנו סיגריה תחת החופה, שכל המעשן תחת החופה עונשו גדול לעולם הבא. [ובלאו הכי כבר נתבאר בכמה מקומות בילקוט יוסף, שאין לעשן סיגריה, על פי קביעת הרופאים בזמן הזה]. וכן יש להזהיר את ההמון שלא יתלוצצו תחת החופה, ויכבדו את המעמד הנשגב. [חופה וקידושין עמוד קצב]

ה מה שיש נוהגים לברך את החתן והכלה תחת החופה, בפסוקים יברכך ה' וישמרך וגו', אין בזה שום חשש איסור של אמירת פסוקי הכהנים על ידי ישראל. וגם אין לחוש בזה משום מה שאמרו דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. [חופה וקידושין עמוד קצז]

פרק ט' – קריאת הכתובה תחת החופה

א אחר שפרסו את הטלית על ראש החתן והכלה, קוראים את הכתובה, [לאחר שסיימו את כתיבתה קודם שהחתן והכלה נכנסו לחופה], ומקדימים את הכתובה לנישואין, כדי שתהא מותרת לו גם מדרבנן, שהרי אין אשה מותרת לו עד שיכתוב לה כתובה. [חופה וקידושין עמ' רד]

ב אף אם שכחו לקרוא הכתובה לפני ברכות הנישואין, יקראו אותה אחריהם. אבל אם קראו אותה לפני הקידושין אין צריך לחזור ולקוראה אחרי הקידושין. [חופה וקידושין עמוד רד]

ג מעיקר הדין היה ראוי לקרוא את כל נוסח הכתובה מתחלה ועד סוף, ואולם נפוץ היום שמדלגים על קריאת חלק הטופס הקבוע, ומצאו לזה סמך נכון בהלכה. ואחר שקרא עד עיקר ותוספת, "בר ממאתן דחזו לה, והעלם על עצמו כנכסי צאן וברזל" קורא, הדירה בארץ-ישראל, [או במדינה אחרת]ומדלג, וקורא מ"וקנינא מיד החתן הנז' וכו'" עד הסוף. [שם]

ד הקורא את הכתובה יגביה קולו באופן ששני העדים והחתן, ולכתחלה גם עשרה אנשים, ישמעו היטב את קריאתו. [חופה וקידושין עמוד רה]

ה אפשר לכתחלה לקרוא את הכתובה דרך רם-קול, ואין בזה כל מניעה. [חופה וקידו' עמ' רה]

ו מנהגינו לקרוא הכתובה בניגון, כדי ליקֵר את המצוה, ולפי שבזה נמשך לב העומדים שם להאזין יותר. ויש קהלות שלא נהגו לקרוא את הכתובה תחת החופה, אלא אחר הקידושין העדים והחתן חותמים, ומוסר הכתובה ליד הכלה. [חופה וקידושין עמוד רה]

ז נהגו מקדמת דנא לתת את קריאת הכתובה לחכם הקהל, או לחזן, אמנם כל זה כשהוא יודע לקרוא כמשפט. [חופה וקידושין עמוד רו]

ח על הקהל לעמוד גם בשעת קריאת הכתובה, ולכבד את המעמד, ולא לדבר ולעורר רעש באותה עת.[חופה וקידושין עמוד רו]

ט קודם קריאת הכתובה נוהגים להוסיף פסוקים של ברכה. ומה שנהגו לומר חצאי פסוקים יש להם על מה לסמוך. [וכן מה שאומרים הפסוקים בעל פה, יש להם על מה שיסמוכו]. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' מהדורת חופה וקידושין שנת תשס"ה, עמוד רו. וקצט]

י מי שנתכבד לקרוא הכתובה וראה שלא נכתבה כראוי, אבל אינה פסולה, לא ישנה לקרוא כפי שצריך להיות כתוב, אלא יקרא דוקא כפי מה שכתוב. וקורא הכתובה שטעה בקריאה, אל יתקנו אותו השומעים, במקום שתהא לו או לחתן בושה. וכן אם הביאו בטעות כתובה של אלמנה, וכדומה, לא יפסיק את הקריאה באמצע, כדי שלא לגרום בושה לחתן ולכלה, אלא אחר שיגמרו קריאת הכתובה, יתקנו הטעות, ואחר כך יחתמו העדים וימשיכו בהמשך סידור הקידושין. ובעת שקורא ידלג הטעות ויקרא בע"פ כפי מה שצריך, שאין הקריאה לעיכובא, ורק אחר הקריאה יתקן כאמור.[חופה וקידושין עמוד רח]

יא כשמגיע הקורא למילת "וקנינא" יעצור, ויושיט את המטפחת, או העט, לחתן לשם קנין. ואחר כך ימשיך לקרוא, ותוך כדי אמירת "וגם נשבע שבועה וכו'" יושיט ידו לחתן לשבועה, ולתקיעת כף.[וראה להלן סעיף כא עוד בדין שבועה חמורה]. [חופה וקידושין עמוד רח]

יב אחר הקריאה העדים והחתן חותמים, כדי שתהיה חתימת העדים קודם גמר קנין החופה. ויש שמחתימים העדים קודם החופה, אך טוב לנהוג כנז'. [חופה וקידושין עמוד רח]

יג די שהעדים יחתמו בשמם ושם המשפחה, [וכן נוהג מרן אאמו"ר שליט"א לחתום בשמו ובשם משפחתו בלא הזכרת שם האב]. או שיחתמו פלוני בן פלוני. [חופה וקידושין עמוד רט]

יד יש שנהגו לכתוב את שטר הכתובה על קלף ובדיו, כדי ליפות את שטר הכתובה. אולם בודאי שאין זה לעיכובא, שהרי גם כתובה מודפסת שמוסיפים בה את שמות החתן והכלה, מקום עריכת החופה והזמן, וסך הכתובה, כשרה בפשיטות. ואדרבה יש אומרים שעדיף יותר שלא לכתוב.כתובה על ידי סופר בכתב אשורי. [חופה וקידושין עמוד רט]

טו אם כותבים כתובה בכתב אשורי על ידי סופר מומחה, על החתן לשלם את סך הכתיבה והנייר.[חופה וקידושין עמוד רט]

טז לא יחתמו על הכתובה כי אם עדים כשרים בלבד, אבל לא קרובי משפחה, אף אם יש שם ב׳ עדים כשרים, והקרובים הם בתוספת על העדים הכשרים. [חופה וקידושין עמוד רי]

יז צריך להסביר לחתן שידע מה הם חיובי הכתובה, ועל מה חותמים העדים, כי יש חתנים שאינם מבינים את ענין הכתובה והכל בעיניהם נחשב כעין טכס בלבד, ועיניהם תלויות בצלם. ומכל מקום אין החתן נאמן לומר שלא הבין מה שכתוב בכתובה, אף על פי שאינו יודע לקרוא. וכדי למנוע טענות אלה, מן הראוי שמסדר הקידושין יבאר לחתן בקצרה את תוכן ותורף הכתובה, ועל מה החתן מתחייב. [חופה וקידושין עמ׳ רי. וראה שם ביאור של כל נוסח הכתובה]

יח הבעל חייב מן התורה לדאוג למזונות האשה, כסותה, ועונתה. ומתחייב בעוד שבעה דברים מדרבנן, שהם עיקר כתובה שהוא בסכום של מאתים מנה לבתולה ומאה מנה לאלמנה, לכשיגרשנה. לרפאותה אם תחלה, לפדותה אם נשבית, לקוברה אם מתה, להיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו כל חייה לאחר מותו כל זמן אלמנותה. ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו לאחר מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים יורשים כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם מאם אחרת. [חופה וקידושין עמוד ריד]

יט המנהג אצלינו שגם החתן חותם על הכתובה, [אף שאין זה מעכב]. מלבד חתימתם של שני העדים והרב מסדר הקידושין, ויש טעם לדבר. [חופה וקידושין עמ׳ ריד. יביע אומר ח״ג סי׳ יג אות ב]

כ יש אומרים שחייב אדם להשכיר עצמו כפועל כדי להביא מזונות לאשתו. ויש חולקים ואומרים שאף על פי שיש על הבעל חיוב לפרנס את אשתו, אינו חייב להשכיר עצמו כפועל. וכן אין כופין את הלוה להשכיר עצמו כפועל לפרוע את חובו. [חופה וקידושי׳ עמוד ריז]

כא בעת קריאת הכתובה כשמגיע הקורא ל״וקנינא מיד החתן וכו׳״, נותן לו מטפחת והחתן אוחז בצדה השני, ומגביה לשם קנין. ויש שמיד עם אחיזת החתן במטפחת, עוזבים אותה אצלו וחוזרים ולוקחים אותה. ונהגו שהמטפחת היא של מסדר הקדושין. ואם אין לרב מטפחת, יוכל לקחת מאחרים, או שיעשה הקנין בעט. ונכון שהרב מסדר הקידושין יאמר לחתן, בעת שאוחז במטפחת, שיאמר בפני העדים: מתחייב אני. [חופה וקידו׳ עמוד ריט]

כב על החתן והעדים לחתום בשמם המלא, כדי שידעו הכל מי החתומים, שכל שלא הזכירו שמו במפורש אין לו תורת עד. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כג אם לא חתמו החתן והעדים מיד אחר קריאת הכתובה תחת החופה, יחתמו לאחר החופה, ואין בכך כלום. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כד המנהג אצל הספרדים שבעת קריאת הכתובה הרב מסדר הקידושין משביע את החתן בשבועה חמורה ובתקיעת כף, כפי הנאמר בכתובות שלנו. ומנהגינו מיוסד על פי דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ויש אומרים שכן המנהג מזמן הרמב״ם. וכן העידו על המנהג: הרדב״ז, המהרי״ט, המבי״ט מהר״י בן לב, המהרשד״ם, המהרימ״ט, המהר״ם אלשיך, מהר״ם חאגיז, המחנה אפרים, מרן החיד״א, ועוד. ולכן מה שיש כמה מראשי הישיבות האשכנזים הקוראים תגר על מנהג הספרדים בזה, ומונעים מהחתן לישבע מחמת חומר השבועה. אינם צודקים בזה כלל, אחר שמנהגינו מיוסד על אדני פז. וכל המשנה מהמנהג במקום שנהגו כדעת מרן, ידו על התחתונה, והרי זה כמזלזל בכבודם של הקדמונים. [חופה וקידושין עמוד רכ]

כה אחר שהעדים והחתן חתמו על הכתובה, נותן מסדר הקידושין את הכתובה לאם הכלה, או לאחד מקרוביה, והם שומרים אותה בביתם, ולא בבית החתן והכלה. ואם מסרו הכתובה ליד אבי החתן, כדי שישמור אותה, אין בכך כלום. אך יותר טוב ליתנה לאם הכלה כנז׳, וכן המנהג. ויש שנהגו שהחתן נותן את הכתובה לכלה, ואומר לה: הרי זו כתובתך. ואחר כך נותנים את הכתובה לאם הכלה כנז׳. [ואף שאין מנהג זה מעכב, מכל מקום לכתחלה ינהגו כן, וכן נוהג מרן אאמו״ר שליט״א]. [חופה וקידושין עמוד רכה]

פרק י׳ – ברכות הנישואין שתחת החופה

א לאחר שסיימו קריאת הכתובה ומסירתה לכלה, מוסיפים מעט יין [או מים] על הכוס שבירכו עליו את ברכת האירוסין, ומברכים שבע ברכות. והמנהג שאין מביאים כוס אחר, אלא מברכים את שבע הברכות על אותו כוס, לאחר הוספת מעט יין או מים על הכוס. [שם]

ב אם החתן והכלה הם מחללי שבת בפרהסיא, יש להקפיד לברך על יין מבושל. ולכן רב מסדר קידושין ההולך לסדר חופה אצל חילוניים, טוב שיקח עמו יין מבושל. ואם לא השיג יין מבושל, ומסדר הקידושין נתן לחתן ולכלה לטעום, יביאו כוס אחר לברכות הנישואין, שמאחר שהם טעמו מהיין מה שנשאר בכוס נעשה יין נסך, וממילא אם הרב המברך ברכות הראשונות ירצה להחמיר לטעום מהיין, הרי יכשל בטעימת יין נסך. ומה שמוסיפים על הכוס מעט יין קודם ברכות הנישואין אין זה מתקן את היין נסך שבכוס. ולכן רצוי שבאופן כזה יביאו כוס שני לברך עליו ברכות הנישואין,[וכדי שלא לפגוע

בבני המשפחה יסבירו להם שלכתחלה צריך כוס אחר ל״שבע ברכות״]. ומעיקר הדין אין צריך שיטעמו מהיין אחר ברכות הנישואין, כיון שברכת הגפן שמברכים אחר קריאת הכתובה אינה כדין ברכת הנהנין אלא כדין ברכות השבח, ומכל מקום בבחינת עצה טובה עדיף שיקחו כוס אחר וימזגו שוב מהבקבוק לתוכו, וכך ינצלו מחשש איסור שתיית יין נסך. [חופה וקידושין עמוד רכז]

ג ומכל מקום כבר נהגו להקל לתת לחתן מחלל שבת בפרהסיא לשתות מכוס היין, ואין לחוש בזה משום מה שנותן לחתן בידים לשתות יין נסך. [שהרי היין מתנסך עם נגיעת החתן ביין]. [חופה וקידושין עמוד רכז]

ד מסדר הקידושין שבירך ברכת האירוסין, יכול לברך גם את ברכות הנישואין. ואף שבירך הגפן על כוס האירוסין, חוזר ומברך הגפן על כוס הנישואין. ויש אומרים שמנהג נכון וישר לכבד רב אחר בברכת הגפן וברכת ״שהכל ברא לכבודו״. אך העיקר כסברא ראשונה. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א׳ מהדורת חופה וקידושין עמוד רכז]

ה רצוי לברך הן ברכת האירוסין והן את שבע הברכות מתוך סידור או מתוך דף מודפס, כדי לומר את הברכות כהוגן בלי טעויות, ועוד כדי שהסידור יחצוץ בין עיני המברך לבין הנשים ההולכות בפריצות, המצויות לפעמים בחופה. [אלא אם כן המברך בקי בברכה בעל פה, ואין שם נשים בבגדי פריצות]. ונכון שלא לתת לברך למי שהוא זקן מופלג שטועה ומגמגם בברכות, אך אם הדבר יגרום למחלוקת יכבדוהו בברכה, ויעמוד אחד לידו לסייע בידו לומר הברכה כתיקנה. ורב המסדר חופה וקידושין בחופות שיש שם נשים ההולכות בפריצות, ואין בידו להכריחם לעטות עליהם צעיף, יברך בעצימת עינים, או שיביט בסידור. [חופה וקידושין עמוד רכח. יביע אומר חלק ג׳ חאו״ח סימן ז]

ו אין מברכים שבע ברכות שתחת החופה אלא במעמד עשרה גדולים מישראל, וחתן מן המנין, וכן כשמברכים שבע ברכות אחר ברכת המזון [בסעודה שעורכים מיד אחר החופה], צריך שיהיו עשרה גדולים מישראל. ושבע ברכות הנישואין הרי הן כברכות השבח, ולכן מברך אותם חכם הקהל או השליח צבור. ואין ראוי שהחתן עצמו יברך ברכות אלה, לפי שהן שבח להשי״ת, וברכה לחתן ולכלה ולישראל. ואין ראוי שיברך אדם ברכה כזו לעצמו. והרמב״ם כעס על חתן שבירך ברכות אלו לעצמו. ולכן טוב שיברך אותם הגדול שבנמצאים. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א׳ חופה וקידושין עמוד רל]

ז מנהגינו לחלק את שבע הברכות הן בחופה והן בסעודה לתלמידי חכמים, להרבות כבודה של תורה, ואין בזה כל חשש, ואין צריך להחמיר בזה כלל. וכן נהגו כל גדולי רבני הספרדים. אך ראוי שכל הרבנים המוזמנים לברך יעמדו סמוך למקום החופה, למעט בהפסק ככל האפשר. ויש מקומות שנהגו לכבד בברכה את קרובי המשפחה שאינם תלמידי חכמים, ובעת הברכה בולעים תיבות מחמת ההתרגשות, וראוי למנוע הדבר, וינהיגו שלא יברכו תחת החופה אלא רבנים ותלמידי חכמים המברכים כהוגן. [חופה וקידושין עמוד רלא. יביע אומר חלק ד׳ אהע״ז סימן ז]

ח אם טעו והקדימו ברכת שמח תשמח לברכת שוש תשיש, בדיעבד אין הסדר מעכב, ואחר ברכת ״שמח תשמח״ יברכו ברכת ״שוש-תשיש״. וימשיכו כסדר. וכן הדין בברכות אחרות, שאין הסדר מעכב בהן בדיעבד. ואם חתמו בברכת שוש תשיש משמח חתן וכלה לא יצאו ידי חובה, שצריך לחתום משמח ציון וכו׳. [חופה וקידושין עמוד רלג. ואם חיסרו ברכה אחת משבע ברכות כיצד יש לנהוג, ראה ביביע אמר חלק ד׳ חאהע״ז סימן ז אות א]

ט אם חילקו את הברכות לתלמידי חכמים שונים, טוב ונכון שהרב שבירך ברכת הגפן בתחלת ברכות הנישואין, יטעם מהיין, אך לא יטעם מהכוס, שבכך פוגם אותו, אלא יטעם מהיין שבצלחת, וכדומה. ואם לא טעם, ימתין שם, ובסיום הברכות יטעם מעט מהיין, ולא ידבר [ולא יענה ברוך הוא וברוך שמו על הברכות] עד שיטעם. אולם כל זה אינו חיוב גמור מצד ההלכה, כי מעיקר הדין די בטעימת החתן והכלה. ולכן אין צריך להחמיר לשפוך מעט מהיין לתוך כף ידו ולשתות, שאין לתלמיד חכם לעשות דבר כזה בפני המון העם, אחר שמעיקר הדין אין צריך שיטעם. [חופה וקידושין עמוד רלה]

י אין למברך ברכת ״אשר ברא״ להוסיף בחתימה ״ומצליח״. שאין זה בכלל מטבע הברכה שתיקנו חכמים. [חופה וקידושין עמוד רלו. יביע אומר חלק ה׳ אהע״ז סימן ו אות ה]

יא גם הקהל השומע את הברכות שתחת החופה, אין לו לסיים בסוף בתיבת ״ומצליח״, אלא יענו אמן כמו אחר כל ברכה. [חופה וקידושין עמוד רלז]

יב אחר סיום שבע הברכות המברך טועם מעט מן היין, [והאשכנזים אין נוהגים כן], ואחר כך החתן טועם מעט מן היין, והוא עצמו נותן לכלה לטעום. ואינם מברכים ברכת הגפן, כי מסתמא דעת המברך להוציאם, ובפרט לפי המנהג שלנו להזהיר את החתן והכלה לכוין לברכות. ואם הכלה טמאה החתן ימסור הכוס לאחת מקרובותיה שהיא תשקה אותה, ולא יתן הכוס ליד הכלה, שאסור לבעל להושיט חפץ מידו לידה בזמן טומאתה, כמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן קצה סעיף ב׳). [חופה וקידושין עמוד רלז]

פרק יא — מנהג שבירת הכוס

א אחר סיום שבע הברכות החתן שובר כוס זכוכית, ויש להזהירו שישבור בעקב רגלו, ולא בכף הרגל, [כדי שלא יסתכן בחדירת זכוכיות לרגליו]. וקודם שישבור את הכוס אומר החתן״ אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא וכו׳״. ויש ששוברים את הכוס אחר הקידושין, קודם החופה. אבל מנהגינו ששבירת הכוס נעשית בסוף. [חופה וקידושין עמ׳ רלח. יביע אומר חלק ד תאהע״ז סימן ט]

ב מנהג שבירת הכוס בגמר השבע ברכות שתחת החופה, נועד לשם עגמת נפש על חרבן בית מקדשינו, ולהעלות את ירושלים על ראש שמחתינו. ולכן אין להכריז ״מזל טוב״ מיד בעת שבירת הכוס, אבל ימתינו איזה רגעים אחר שבירת הכוס, ורק כאשר סיימו את מעמד החופה, אומרים לחתן ולכלה

״מזל טוב״, באופן שלא ייראה שאמירת מזל טוב קשורה לשבירת הכוס. [חופה וקידושין עמוד רלט. יביע אומר חלק ד׳ חאהע״ז סימן ט אות ג]

ג אף על פי שלכתחלה נוהגים לשבור כוס של זכוכית, מכל מקום אם אין שם כוס זכוכית לשבירה, יכולים לקיים את המנהג בשבירת כוס חרס. [חופה וקידושין עמוד רמ]

ד אם אין כוס זכוכית או חרס, יכולים לקיים המנהג אפילו בכוס יקרה, כמו קריסטל. אלא שלכתחלה יקח כוס זכוכית פשוטה. [חופה וקידושין עמוד רמ]

ה אין צריך שהכוס יהיה של החתן קנין כספו. ויש לעטוף את הכוס היטב [עדיף בנייר כסף] כדי ששברי הכוס לא יכנסו ברגלי האנשים. [חופה וקידושין עמוד רמב]

ו אין להקפיד לקחת כוס שהוא בלאו הכי סדוק וכדומה, אלא יכולים לקחת כוס שלם, שאין בזה בל תשחית. ואדרבה גדול אחד הרעיש על אותם שמביאים כוס פגום כדי לשברו. [ילקוט יוסף שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד רמב, יביע אומר ח״ד חאהע״ז ט׳ אות ב]

ז מה שנהגו שהחתן שובר כוס בעת החופה, מנהג זה הוא בין בבחור ובתולה, ובין באלמון ואלמנה. וכן המנהג. [חופה וקידושין עמוד רמב. יביע אומר ח״ד סימן ט]

ח אף על פי שאחר החופה הכלה מותרת לחתן, יש להזהיר את החתן והכלה לשמור על קדושה וצניעות ברבים, וכל שכן להישמר מכל מיני קירוב, וגם כאשר מצטלמים יזהרו בדבר, שאין לאדם להראות חיבה לאשתו ברבים. ומי שלא ידע דבר זה ולא נשמר בזה בעת חופתו, ישמיד התמונות שאינן צנועות, שלא יבואו אחרים להסתכל בהם. וגם אבי הכלה אין ראוי לו להתנשק עם הכלה ברבים. והרחק מן הכיעור והדומה לו. [שם עמוד רמב]

ט על החתן להיזהר ולשמור על כל לילותיו, שלא יאבד אפילו לילה אחת בלא לימוד תורה, אם מעט ואם הרבה, ויקבע זמן ללימוד בביתו בכל לילה, והדבר יסייע בידו להקים בית נאמן בישראל מתוך שלום בית, אהבה ואחוה שלום וריעות. ומי שלא זכה להיות בן ישיבה, ילך בכל ערב לשיעורי תורה, ויקבע עתים לתורה בלימוד ההלכה. או לימוד גמרא אליבא דהלכתא. ועל האשה לסייע בידו לקבוע עיתים לתורה, שיש לה חלק וזכות בלימוד התורה של בעלה ובניה. [חופה וקידושין עמוד רמג]

פרק יב — ייחוד אחר החופה

א המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח שאין החתן והכלה מתייחדים אחר החופה, אלא רק לאחר סיום הסעודה בביתם. ואין לבן תורה ספרדי לשנות ממנהג רבותיו ואבותיו, שכבר כתבו גדולי האחרונים שמנהג מכורר הוא להתייחד מיד לאחר החופה. [ועוד, שאם עושים יחוד אחר החופה הכלה צריכה לכסות ראשה ולא מהני בפאה נכרית]. ואמנם יש מרבני האשכנזים הקוראים תגר על מנהגינו בזה, אך אינם משגיחים כי כך נהגו כל גדולי התורה וארזי לבנון הספרדים ויוצאי עדות המזרח מדורי דורות, ומנהג רבותינו בידינו. וכן כתבו כמה גדולים, ומהם: בנימין זאב, המשאת בנימין, שיורי כנסת הגדולה, שער המלך, נהר פקוד, זבחי צדק, ועוד. וכן הנהיגו ראשי ישיבת פורת יוסף מורינו הגר״ע עטייה, הגר״י צדקה, והגרב״צ אבא שאול זצ״ל. ולכן אין לבטל המנהג שלנו, וכל המשנה ידו על התחתונה, ומוציא לעז על הקדמונים. [ועיקר הטעם, שהרי מנהג העולם דחופת נדה מהני, דהלא כהרמב״ם ומרן, ועיקר הייחוד על פי המנהג הוא פריסת הטלית מעל החתן והכלה, ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל]. [חופה וקידושין עמוד רמח. ילקו״י על הלכות ציצית סימן ח׳ הערה..., ירחון קול תורה סיון תשס״ג עמוד נח. יביע אומר חלק ה׳ אבן העזר סי׳ ח׳. והיה מי שהעיר, שבמשאת בנימין וכנה״ג לא נתבאר דין זה. אולם לא הבין דבריו, שהרי בבנימין זאב ובשאר הפוסקים הנ״ל הוזהירו שבזום שישי יעשו יחוד אחר החופה כדי שלא יקנה בליל שבת, ומבואר להדיא דבשאר הימים לא עשו יחוד אחר החופה. וזה פשוט]

פרק יג — כיסוי ראש לכלה

א אין הכלה חייבת לכסות את ראשה מיד לאחר שבע ברכות שתחת החופה, מפני שעדיין דינה כארוסה עד אחר הייחוד, לפי מנהגינו שאין מתייחדים אלא לאחר הסעודה. אבל למנהג האשכנזים צריכה הכלה לכסות את שערות ראשה מיד לאחר היחוד. ובפרט לפי מנהגם שעושים יחוד מיד לאחר החופה. [חופה וקידושין עמוד רנג. יביע אומר חלק ד׳ חלק אבן העזר סימן ג׳. וח״ה חיו״ד סי׳ ה׳. וח״ר חאו״ח סימן יג אות ד]

ב מעיקר הדין היה מקום להתיר לכלה לחבוש פאה נכרית בליל החתונה, לפי מנהגינו שאין עושים ייחוד אלא בסוף החתונה. אך למעשה אין ראוי להתיר לקנות פאה נכרית לצורך ליל החתונה, אלא אם רצון הכלה ללבוש פאה בליל החתונה [קודם היחוד], הנכון הוא שתשאיל פאה מחבירתה [או מסלון כלות]רק עבור ליל החתונה. ואם עשו ייחוד אחר החופה כמנהג האשכנזים, חייבת הכלה לכסות את ראשה כפי הדין מיד אחר הייחוד, ולא די בפאה נכרית. ומן הראוי לכל חתן שישפיע על כלתו עוד מלפני הנישואין, לבל תחבוש פאה נכרית, שמלבד הפוסקים הרבים שאסרו זאת, רבים מאותם רבנים שהקילו בזה יודו שבפאות נכריות שבזמן הזה אין הדבר מגדרי הצניעות לחבוש פאה נכרית. ולכן על החתן להרבות בדברים עם הכלה בענין זה, ויקרא בפניה את דברי רבותינו שאסרו חבישת פאה נכרית. [וכלה המתעקשת לחבוש פאה נכרית, יש להיוועץ עם מורה הוראה ספרדי אם לבטל השידוך]. [חופה וקידושין עמוד רנז]

פרק יד — מצות שמחת חתן וכלה

א מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקוד בפניהם, ושכר המצוה גדול מאד. [חופה וקיד׳ עמ׳ רנח]

ב יש שנהגו בירושלים שלא להביא אלא כלי שיר אחד. מפני חורבן העיר. ואין מנהגינו כן, וכן פשט המנהג כיום להביא תזמורת עם כלי שיר אף בירושלים. [חופה וקידושין עמוד רנט. יביע אומר חלק ה' חיו"ד סימן לא]

ג מצות שמחת חתן וכלה היא לשבחם בדברים, או לרקוד בפניהם. ובחדא מינייהו סגי. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד רס]

ד תלמיד חכם או אדם חשוב שעצם נוכחותו שם משמחת את החתן, מקיים בזה את המצוה. [חופה וקידושין עמוד רסא]

ה גם מי שלא נהנה מהסעודה מצוה עליו שישמח את החתן והכלה. אך כל מי שנהנה מהסעודה ואינו משמח את החתן, מאחר שיש עליו חיוב לשמחו, עובר בחמשה קולות. [שם]

ו החיוב לשמח חתן וכלה הוא בכל שבעת ימי המשתה, ולא רק בליל החתונה. [עמ' רסב].

ז יש אומרים שאין כל מניעה להרכיב את החתן על הכתפיים. ויש שמקפידים בזה שלא להרימו על הכתפיים, אלא מגביהים החתן כשהוא יושב על גבי כסא. ואף על פי דהכי עדיף טפי, מכל מקום אם מרימים את החתן על הכתפיים אין צריך לגעור בהם. [שם עמ' רסג]

ח אם החתן מוחל לו שלא ישמחנו, אינו עובר משום מה שאמרו: "כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו עובר בחמשה קולות". [שם עמ' רסד. יביע אומר ח"א או"ח סימן כז אות י]

ט יש נוהגים שאם אחד ההורים של החתן או של הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש לאב או אם, שעורכים את החתונה בלי תזמורת וכלי שיר. ואין מנהג זה נכון, וגם באופן כזה יש לערוך את החתונה עם תזמורת בשירים וריקודים ומחולות. ועל כל פנים הדבר פשוט וברור שאין להורים לדחות את החתונה של בניהם לאחר י"ב חודש, ואף אם החתן עצמו הוא בתוך י"ב חודש לאב ואם, אין לו לדחות את חתונתו עד שיעברו י"ב חודש, אלא מצוה עליו להינשא גם בתוך י"ב חודש, או אפילו בתוך שלשים יום, וצריך להביא תזמורת. ולשמוח ביום חתונתו וביום שמחת לבו. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רסד]

י אם אחד מההורים של החתן או הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש, ואם לא יהיו נוכחים בחופה יגרום הדבר צער לחתן ולכלה, מותר להם להשתתף בחופה, אך לא יסעדו שם. [שם רסה]

יא אין לאיש להתחפש לאשה, או ההיפך גם אם עושה כן לצורך שמחת חתן וכלה. [יביע אומר חלק ה' חיו"ד סימן יד אות ג. ילקו"י שובע שמחות ח"א].

יב יש לאסור להזמין קוסם לשמחת חתן וכלה שעושה מעשה להטוטים באחיזת עינים על ידי קלות התנועה וזריזות מעשיו, וראה לעיל בהלכות כישוף. [חופה וקידושין עמוד רסח]

יג הדבר פשוט וברור שלפי ההלכה אסור לרקוד ריקודים מעורבים בחתונה, אנשים ונשים יחד, [או מעגל של נשים ומעגל של גברים זה ליד זה], והעובר על זה גדול עוונו מנשוא. ואף המסתכלים בריקודים אלה לא ינקו מעון, אף על פי שיש מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, אין לעשות מצוה על ידי עבירה, וכל שכן עבירה חמורה כזו. [חופה וקידושין עמוד רסט]

יד חתן שחלק מבני משפחתו חילוניים, וחושש שירקדו ריקודים מעורבים, עליו לצוות לתזמורת שאם יתחילו בריקודים מעורבים יפסיק מיד את התזמורת. וראוי לכל חברי החתן שירקדו ביתר שאת וביתר עוז כדי למנוע ריקודים מעורבים. [חופה וקידושין עמוד רע]

טו אסור באיסור חמור לנשים לרקוד לפני הכלה במקום שאין מחיצה. [חופה וקי' עמוד רעא]

טז אם עושים צילום "וידאו" יש ליזהר שלא לצלם את ריקודי הנשים, כדי שלא להכשיל אחר כך את אלה שיחזו בצילומים. ואם בכל זאת צילמו את ריקודי הנשים, על הצלם לערוך את סרט הוידאו ולהפריד את הצילומים של הנשים בסרט נפרד. [חופה וקי' עמוד רעא]

יז מה שנהגו אצל כמה מהאשכנזים לרקוד עם הכלה בהפסק מטפחת, אין להנהיג כן אצלינו. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעב]

יח אסור לאנשים ללכת במחול [מעגל] עם הכלה בז' ימי המשתה. ובמקומות שנהגו כן לשמחת חתן וכלה, חובה קדושה לבטל מנהגן, שאין להתיר שום איסור לצורך שמחת חתן וכלה. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעב]

יט כבר נהגו לברך את הכלה בשעת נישואיה במזל טוב, ואין בזה משום שאלת שלום לאשה. וכן מותר לברך ולהתפלל בעדה ואפילו בפניה, שאין זו אלא תפלה בעלמא, ולא שאלת שלום. [ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רעג]

כ כבר נתבאר שאף על פי שמעיקר הדין מותר לאב לנשק את בתו הכלה, וכן את בנותיו הגדולות, מכל מקום ראוי שלא יעשה כן בפרהסיא. ולכן מה שמצוי שאבי הכלה מנשק לבתו הכלה בפרהסיא, ראוי לבטל מנהג מכוער זה. [ילקו"י שובע שמחות חופה וקידושין עמוד רעג]

כא חתן שיש לו קרובות משפחה שיודע שהן עלולות לנשקו אחר החופה, יכין עצמו לכך להתרחק מזה, [כדי שלא יהיה מופתע] ויסביר להן שהדבר אסור לפי ההלכה. וכן ימנע מלהושיט לנשים יד, ויש לעשות הכל בהסברה נאותה וברוח טובה. וגם הכלה אין לה להושיט יד לגברים. [חופה וקידושין עמוד רנג]

כב תלמיד חכם השוקד על לימודו, יכול להמנע מללכת לסעודת שבע ברכות, כדי שיעסוק בתורה בהתמדה. ולא מבעיא שאם התחיל בלימודו שאין צריך להפסיק, אלא אף לכתחלה רשאי ללמוד ולא ללכת לסעודת מצוה. ומכל שכן בתלמיד חכם שמברר הדין הלכה למעשה, שאין לך מדה טובה הימנה, ולא שייך בכהאי גוונא להכלילו בכלל מה שאמרו חז"ל: שבעה מנודין לשמים ח"ו. ומכל מקום אם רואה שבהליכתו לשם יוכל לזכותם על ידי אמירת דברי מוסר, כדאי הוא שילך לשם. [חופה וקידושין עמוד רער]

כג אין לחתן לברך ברכת "אשר צג וכו'" בליל החתונה. [שם עמ' רעו. יבי"א ח"ו או"ח סי' כט אות א]

פרק טו – חופת נדה

א כלה שפירסה נדה לפני הקידושין, מותר לחתן לתת טבעת הקידושין באצבע הכלה, ואין צורך לעשות שינוי לקדש על ידי זריקת הטבעת לידה, או על ידי שהכלה תפרוס סודר על ידיה, אלא יקדשנה כנהוג, ומיד בגמר הקידושין יסלק ידו ממנה. וגם אין צורך לחזור ולקדשה לאחר שתטהר, ואדרבה אם חזר וקידשה מגרעות נתן, שיבואו לפקפק חס ושלום על הקידושין הראשונים. [חופה וקידושין עמוד רעו. יביע אומר חלק ה' אבן העזר סימן י' אות ד-ו]

ב כלה שפירסה נדה ורק לאחר שבעת ימי המשתה טהרה מטומאתה וטבלה, אין לברך "שבע ברכות" אם עושים סעודה בליל הטבילה, ואפילו אם יש ב' פנים חדשות. ומיהו בזימון של אותה סעודה יכולים לומר שהשמחה במעונו. [חופה וקידושין עמוד רעח]

פרק טז – דיני שבע הברכות שאחר הסעודה

א המנהג פשוט שמברכים שבע ברכות אחר ברכת המזון של הסעודה הראשונה שאחר החופה, אף על פי שאין האולם נחשב כבית חתנים ממש, לפי ששם נמצאים כל בני משפחת החתן והכלה, והשושבינין. [רדב"ז. ילקו"י חופה וקידושין עמוד רעט]

ב לאחר סעודת הנישואין נכון להזהר ולברך ברכת המזון מיד, ולאחריה שבע ברכות, ורק לאחר מכן ישמחו את החתן והכלה בריקודים ומחולות. ויש לנהוג כן בפרט במקומות שיש חשש שחלק מן הקרואים ילכו לביתם וישכחו לברך ברכת המזון. ואם אין אפשרות לאורחים להמתין עד לסיום הסעודה ולזימון, ויש להם צורך גדול לילך קודם הזימון, נכון שיזמנו בקבוצה של עשרה, ואם אי אפשר, בשעה שבאים לאכול יכוונו שאינם רוצים לקבוע ולהצטרף עמהם לזימון, ויתחילו לאכול איזה רגעים אחריהם, ואז הם רשאים לברך לעצמם ולילך קודם הזימון. אבל שלא במקום צורך גדול, ראוי לכל אחד לחייב עצמו בזימון ובפרט אם יש עשרה. ואין לברך שבע ברכות אלא לאחר ברכת המזון. וכן בכל שבעת ימי המשתה, אין לברך שבע ברכות [או אשר בראו] אלא לאחר ברכת המזון, ואלה שנהגו לברך קודם, מנהג טעות הוא ויש לבטל מנהגן. [חופה וקידושין עמוד רעט. יביע אומר ח"ג אהע"ז סי' יא אות ו-ז. וח"ו ר"ס ט]

ג החתן והכלה צריכים לאכול כזית פת בסעודה, שאם אינם אוכלים כזית פת, אין לברך שבע ברכות אחר הסעודה. [חופה וקידושין עמוד רפב. יביע אומר ח"ג אהע"ז סי' יא אות ו, וח"ו סי' ט]

ד מי שלא אכל כזית פת אינו יכול לברך אחת משבע הברכות שבסעודה. וכן הדין בכל שבעת ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד רפב. יביע אומר ח"ג אהע"ז סימן יא אות ז]

ה המנהג פשוט שמברכים שבע הברכות שלאחר הסעודה מיושב. [חופה וקידושין עמוד רפג. יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן ח אות א]

ו אין להפסיק בדיבור בין ברכת המזון לשבע ברכות. [חופה וקידושין עמוד רפג]

ז בשבע ברכות שעושים אחר הסעודה יש להקדים קודם את הברכות, ואחר כך יברכו ברכת הגפן.[חופה וקידושין עמוד רפג]

ח מנהג נכון וישר להביא את הכלה אצל החתן אחר ברכת המזון כדי לשמוע את שבע הברכות, ואחר שהחתן טועם מהיין נותנים לכלה לטעום. ומנהג זה יסודתו בהררי קודש, ונכון מאד לעשות כן, אבל אין זה לעיכובא. [חופה וקידושין עמוד רפג. יביע אומר ח"ו אהע"ז סימן ט]

ט מותר להזמין לחתונה קרובי משפחה ושכנים אף אם הם חילוניים מחללי שבת בפרהסיא, שיש לשער שיבואו ויאכלו בלא ברכה תחלה וסוף, ובלא נטילת ידים. והנכון הוא שבעת שבעלי השמחה משלמים דמי קדימה לבעל האולם, יזכו את כל דברי המאכל לאורחים, שיש אומרים שבדברי מאכל שלו, אין איסור מסייע בידי עוברי עבירה. [שם עמ' רפז]

י יש המקפידים להביא חלות מתוקות לסעודות של חתונה וברית מילה שבהן משתתפים אורחים שאינם שומרי תורה ומצוות, ואשר חשודים שיאכלו בלא נטילת ידים ובלא ברכת המזון. אך יש להזהיר את המסובים יראי ה', שהחלות הן מתוקות ואין לברך עליהם המוציא וברכת המזון, אלא אם כן

אוכלים מהחלות שיעור 216 גרם. ואפילו אם כל אכילתם הוא רק מהחלות, ללא לחם אחר, אפילו הכי צריך שיהיה השיעור הנז׳ כדי לברך המוציא וברכת המזון. ואם אוכל כשיעור הנז׳ נוטל ידיו בלא ברכה, והמברך על נטילת ידים יש לו על מה לסמוך, ומברך המוציא ולבסוף ברכת המזון.[חופה וקידושין עמוד רצא]

יא חתן בזמן הזה חייב בקריאת שמע, גם בלילה הראשונה, ואין לפוטרו מטעם שטרוד במצוה. והוא הדין שחייב בתפילין ובתפלה. [חופה וקידושין עמוד רצה]

פרק יז – דיני שבע ברכות שבשבעת ימי המשתה

א תקנו חכמים שהנושא אשה יעשה סעודה בנישואין כדי לשמח את הכלה. ובחור שלא נשא אשה מעולם, הנושא בתולה שלא נשאת מעולם, מצוה מן המובחר שיעשה סעודה בכל שבעת ימי המשתה, כדי שיברכו ברכת – חתנים אחר ברכת המזון. [שם רצז]

ב מה שיש נוהגים שהחתן והכלה מיד לאחר החופה נוסעים לעיר אחרת למשך כל שבעת ימי המשתה, ובטלים משמחת החופה ושבע ברכות שבסעודות בהיותם טרודים במסעם ממקום למקום נדדו הלכו, ולא חפצו בברכה ותרחק מהם. וכבר קראו תגר על זה הגאונים האחרונים, שזהו עצת חטאים, ואיך ינצלו מאיסור קריבות לאחר ביאה ראשונה, ודרכי הצניעות מהם והלאה. ונכון להוכיחם ולהודיעם שהחתן והכלה צריכים שימור מן המזיקין. וגם מן היצר-הרע, אולי ישמעו וישובו. [חופה וקידושין עמוד רצח]

ג מי שהוא אלמן שנשא בתולה, צריך לשמוח עמה שבעה ימים, בין לענין ברכה בין לענין עשיית מלאכה וכו׳. וחתן בחור שנשא בעולת עצמו, יש להם שבעת ימי המשתה לשמחה ולברכה. אבל אלמן או גרוש שנשא בעולת עצמו, דינו כאלמון שנשא אלמנה, ויש להם יום א׳ לברכה, ושלשה ימים לשמחה. [חופה וקידושין עמוד רצט. יביע אומר חלק ה׳ חאהע״ז סימן יא]

ד בחור שנשא אלמנה יש לו שבעה לברכה, ולכל הדינים. [חופה וקידושין עמוד ש]

ה מי שהוא אלמון שנשא אלמנה, והתחילו ביום הראשון לסעוד סעודת המשתה, ונמשכה סעודתם בלילה, מברכים להם שבע ברכות על כוס ברכת המזון. אבל אם התחילו בסעודה בלילה שאחר הנישואין, אף שביום לא עשו סעודה כלל, אין מברכים ברכת חתנים בברכת המזון, שספק ברכות להקל. [חופה וקידושין עמוד ש]

ו המנהג בארץ ישראל לברך שבע ברכות בסעודה שעושים בבית החתן במשך כל שבעת ימי המשתה, כשיש לפחות שנים שהם פנים חדשות, וכדעת הרמב״ם, וכמו שהעיד בשמו רבינו אברהם בן הרמב״ם בתשובה. [ושלא כמי שרצה לומר שדעת הרמב״ם שכל העשרה יהיו פנים חדשות, דליתא]. ואין מברכים שבע ברכות אלא כשיהיו ג׳ תנאים הנז׳: סעודה שעושים בבית החתן עצמו, כשיש שם עשרה אנשים, ושתי פנים חדשות[וראה להלן בדין פנים חדשות בשבת]. אבל שלא בבית חתנים אין לברך אלא ברכת אשר ברא. [חופה וקידושין עמוד שא]

ז כשעורכים סעודה בבית החתן, ומברכים שבע ברכות, (כשיש ב׳ פנים חדשות, ועשרה) לוקחים ב׳ כוסות, אחת לברכת המזון ואחת לשבע ברכות, ולאחר שהמזמן סיים ברכת המזון אינו מברך בורא פרי הגפן, אלא השני מתחיל לברך על הכוס שבידו ברכת ״שהכל ברא לכבודו״, ומסיים [הוא או אחרים] את כל ששת הברכות, עד ״ברוך אתה ה׳ משמח החתן עם הכלה״. ואחר כך הראשון שבירך ברכת המזון, מברך על הכוס שבידו ״בורא פרי הגפן״, ומכוין להוציא את השני, וטועמים, ומוזגים מכוס אחד לשני, ונותנים לחתן ולכלה. ומכל מקום אם בירכו את ״שבע הברכות״ על כוס אחת – יצאו ידי חובתם. [חופה וקידושין עמוד שה. יביע אומר ח״ו חאו״ח סימן כג אות ב]

ח כשמברכים ברכת ״אשר ברא״ בלבד, כגון שאין עשרה, או שאין פנים חדשות, או כשעורכים סעודה שלא בבית החתן, מברכים ברכת המזון ו״אשר ברא״ על כוס אחת, ואין צריך להביא ב׳ כוסות. [חופה וקידושין עמוד שז]

ט כשעורכים סעודה לכבוד החתן שלא בבית החתן, מיד כשגמר המברך את ברכת המזון מברך תחלה ״בורא פרי הגפן״ ואחר כך ברכת אשר ברא, והמברך טועם, ונותן לחתן ולכלה לטעום. ולכן על המברך לכוין להוציא ידי חובת הברכות את החתן והכלה, וגם החתן והכלה יכוונו לצאת ידי חובת הברכות. ואין לחתן ולכלה לענות ״ברוך הוא וברוך שמו״ אחר הברכות, מאחר שהם טועמים מן היין. [חופה וקידושין עמוד שז]

י אם כל המסובים אכלו פת הבאה בכיסנין [עוגה] אין לברך ברכת חתנים כלל. שאין מברכים ברכת חתנים אלא אחר ברכת המזון. ואם היו שם עשרה, ושבעה אכלו פת הבאה בכיסנין שיעור שאחרים קובעים עליו סעודה, שהוא שבעים ושתים דרהם [216 גרם], יכולים לברך שבע ברכות [כשקיימים התנאים הנ״ל]. ונכון שגם השלשה הנמצאים שם יאכלו על כל פנים כזית פירות וכיוצא, להצטרף עמהם. [חופה וקידושין עמ׳ שז. יביע אומר ח״ג אחע״ז סי׳ יא אות ו-ז]

יא בסעודת ״שבע ברכות״ שעושים בשבעת ימי המשתה, נכון להקפיד שיהיו האנשים בחדר אחד, והנשים בחדר אחר. ועל כל פנים פשוט וברור שצריך להקפיד שלא ישבו גברים ונשים יחדיו בתערובת, וכל שכן כשיש שם נשים בלבוש לא צנוע. ומכל מקום המנהג פשוט שאומרים בזימון ״שהשמחה במעונו״ גם כשמסובים במקום נשים וגברים, ורואים אלו את אלו. [חופה וקידושין עמוד שח. יביע אומר ח״ג חאהע״ז סימן י אות ט]

יב חתן וכלה שסידרו להם הקידושין ביום רביעי לפני השקיעה, אף על פי שהיחוד שלהם נעשה רק בליל חמישי, אינם יכולים לברך ז׳ ברכות אלא עד סוף יום שלישי שאחריו, שאז מסתיימים שבעת ימי המשתה. ומכל-שכן אם החתן התפלל ערבית מבעוד יום. [חופה וקידושין עמוד שט. יביע אומר ח״ה אהע״ז ז׳ אות ב]

יג ומכל מקום אם התחילו בסעודה ביום האחרון של שבעת ימי המשתה, [באופן המבואר בסעיף יב], ונסתיימה הסעודה בזמן בין השמשות, יכולים לברך ״שבע ברכות״, כשהסעודה נערכת בבית החתן, ויש פנים חדשות ועשרה, או ברכת ״אשר ברא״ כאשר הסעודה נערכת שלא בבית החתן, או כשאין שם פנים חדשות [בבית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שיא]

יד אולם אם נסתיימה הסעודה בלילה, אין לברך שבע ברכות, או ברכת ״אשר ברא״. [שלא בבית החתן, או כשאין שם עשרה ופנים חדשות]. [חופה וקידושין עמוד שיא]

טו חתן וכלה שהתחילו סעודתם ביום השביעי של שבעת ימי המשתה, וסיימו את הסעודה בלילה, יכולים לומר בזימון ״שהשמחה במעונו״. [חופה וקידושין עמוד שיב]

טז חתן וכלה שסידרו להם קידושין ושבע ברכות ביום רביעי לפני השקיעה, והייחוד שלהם לא נעשה אלא בליל חמישי, על החתן להמנע מכל עשיית מלאכה עד לסוף יום רביעי שלאחריו. [חופה וקידושין עמוד שיב]

יז והוא הדין לענין אמירת נפילת אפים ותחנונים בבית הכנסת שמתפלל שם החתן, שיש למנוע אמירתם לכבודו של החתן, עד לסוף יום רביעי שלאחריו. [חופה וקידושין עמוד שיב]

יח אם חל ליל הסדר בתוך שבעת ימי המשתה, וסועדים בבית החתן, יש לברך את שבע הברכות על כוס של ברכת המזון, אבל אין להוסיף על הכוסות. ויש לברך בורא פרי הגפן מיד בסיום ברכת המזון, ואחר כך ברכת חתנים. ואם סועדים שלא בבית החתן, יברך ״בורא פרי הגפן״, ואחר כך ברכת אשר ברא [אם הם שלשה גדולים], ושותים בהיסבה. [שם עמוד שיג]

יט המנהג אצל הספרדים בארץ ישראל שאם החתן סועד עם בני ביתו, ויש שם שלשה גדולים המזמנים, מברכים ברכת ״אשר ברא״ אחר ברכת המזון על כוס יין, וכן המנהג פשוט, ואין לחוש בזה לספק ברכות להקל. ואין צריך לברך על ב׳ כוסות, אלא אחר ברכת המזון יברך הגפן ואשר ברא. [ורק כאשר מברכים שבע ברכות מניחין ברכת הגפן לסוף]. [חופה וקידושין עמ׳ שיד. יביע אומר חלק ג׳ אהע״ז סימן יא אות ח]

כ ואמנם אם אחד מהשלשה הוא קטן, אף על פי שמצטרף לזימון [כשהוא יודע למי מברכים] מכל מקום אין מברכים עליו ברכת ״אשר ברא״, אפילו הוא חשוב מאד בר אבהן ובר אוריין יניק וחכים. [חופה וקידושין עמוד שטו]

כא בנוסח ״אשר ברא״ מנהגינו לומר כלשון הכתוב: ״עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה״. אולם יש מדקדקים לומר: ״מערי יהודה ומחוצות ירושלים״. וכן מנהג יוצאי תימן. והאומרים כן יש להם על מה שיסמוכו. [שם עמוד שטז]

כב בית הורי החתן אינו נחשב כבית חתנים, שהרי מיום החתונה בית הוריו הוא בית עראי שלו, ובית הקבע שלו הוא במקום שדר [אפילו אם דר רק בדירה שכורה, ואין לחתן בית משלו], ולכן אם עורכים שם סעודה בשבעת ימי המשתה, אין לברך שם ״שבע ברכות״, אף אם יש שם ב׳ פנים חדשות ועשרה, אלא יברכו הגפן ואשר ברא בלבד. [דמה שאנו מצריכים שיהיה בית חתן, היינו משום דשם יש לו שמחה יתירה, אבל בית אבי החתן אפילו אם יקנה לו הבית לאותו ערב, מ״מ אזיל הטעם שבשבילו מברכים ז׳ ברכות, ולכן אין בית הורי החתן כדין בית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שטו]

כג אשכנזי המשתתף בסעודת חתן וכלה ספרדיים, שלא בבית החתן, טוב שלא יברך את כל השבע ברכות, ואף על פי שמנהג האשכנזים לברך את כל ז׳ הברכות אף שלא בבית החתן, כל שיש שם פנים חדשות ועשרה אנשים, מכל מקום כיון שהחתן הוא ספרדי, יש ללכת אחר מנהג החתן. ומיהו המברך אין מוחין בידו, ובפרט אם האשכנזי המברך הוא אחד הרמי״ם שהחתן למד אצלם בישיבה. ואם עברו ובירכו שבע ברכות גם שלא בבית חתנים, יש לענות אמן אחר הברכות, דמאחר ויש כאן ספק ספיקא, מועיל הספק ספיקא לענין עניית אמן, אבל לא לענין לברך. [חופה וקידושין עמוד שיז]

כד כשמברכים ז׳ ברכות בבית החתן, (כשיש שם עשרה גדולים וב׳ פנים חדשות) אין צריך להרבות בסעודה בשביל הפנים החדשות. וכן אין צריך שהם יהיו אנשים חשובים או שהוזמנו במיוחד לסעודה, אלא אפילו אורחים שבאו לשם במקרה, חשיבי פנים חדשות. [שם עמוד שיח. יביע אומר חלק ג׳ אהע״ז סימן יג אות ה]

כה כשעורכים סעודה בתוך שבעת ימי החופה בבית החתן, ויש שם ילד פחות מי״ג שנה ויום אחד, שהוא פנים חדשות שלא היה בחתונה, ועוד אחד גדול שהוא פנים חדשות, עם כל זה אין לברך ״שבע ברכות״. וכן הנשים, אינן בכלל פנים חדשות, שהרי אינן מצטרפות לעשרה. [חופה וקידושין עמוד שיח. יביע אומר חלק ו׳ אהע״ז סימן ט אות ב]

כו אם היו האוכלים בסעודה אלה שלא שמעו ברכות הנישואין בחופה, מברכים בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין. ויש אומרים שאפילו היו בשעת חופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה מיקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם שבע ברכות אחר ברכת המזון. וכן פשט המנהג. וכן אפילו אם אכלו בסעודה הראשונה שבחתונה, אם לא היו בשעת החופה, ולא שמעו את הברכות, מברכים בשבילם שבע ברכות, דפנים חדשות מיקרו. [חופה וקידושין עמוד שכ]

כז יום פורים אינו נחשב לפנים חדשות. [חופה וקידושין עמוד שכ]

כח שבת – חשיבא פנים חדשות, ולכן מברכים שבע ברכות בבית החתן [אבל לא בבית הורייו, כנ״ל] אף שאין שם פנים חדשות, כל שיש שם עשרה גדולים. אבל בסעודה שלישית אין לברך שבע ברכות, אף בבית החתן, אלא אם כן יש שם ב׳ פנים חדשות. [חופה וקידושין עמוד שכ. יביע אומר חלק ג׳ אהע״ז סימן יא אות ד׳. וחלק ו אר״ח סימן כח אות ו]

כט אף אם סעדו בבוקר לחם בסעודה קלה, ועיקר הסעודה של היום עושים בסעודה שלישית אחר המנחה, אין מברכים ״שבע ברכות״ אלא אם כן יש פנים חדשות [ובבית החתן]. [חופה וקידושין עמוד שכא]

ל אם אוכלים בשחרית מיני מתיקה [אחר הקידוש] ועוגות, ואחר כך עורכים שלחן של דגים ובשר ומיני תבשילין, בבית החתן, מברכים ״שבע ברכות״ כשיש שם עשרה. [שם עמוד שכב]

לא אם סעדו סעודה שלישית של שבת עם החתן, ונתאחרה סעודתם עד צאת השבת, בתוך שבעת ימי המשתה (החופה) מברכים על הכוס שבע ברכות (בבית החתן וכשיש פנים חדשות). ומי שבירך ברכת בורא פרי הגפן יטעם וישתה רוב הכוס. ורשאים כל המסובים שכיוונו לצאת בברכת הגפן לטעום מהכוס. וכן אם מברכים ברכת אשר ברא בלבד, כגון שאין פנים חדשות, או בסעודה שלא בבית החתן גם כן יברך בורא פרי הגפן וישתה רוב הכוס גם אחר השקיעה במוצ״ש. [חופה וקידושין עמוד שכב]

לב נהגו שהחתן סועד בחדר אחד עם הגברים, בסעודת שבע ברכות, והכלה בחדר אחר, וכשמגיעים לברכת המזון לברך ברכת חתנים, מביאים את הכלה אצל החתן עד סוף הברכות, כדי לברך בנוכחות החתן והכלה, ושגם הכלה תשמע את הברכות ותטעם מהיין. [ונכון יותר להושיב את הכלה מאחרי הדלת בפתח החדר, באופן שתשמע את הברכות]. ומכל מקום אין זה לעיכובא, ולכן אם החתן והכלה אכלו, והוצרכה הכלה ללכת אחר שסעדה, עם כל זה מברכים ״שבע ברכות״. [חופה וקידושין עמוד שכח]

לג אם התחילו לברך שבע ברכות ויצאו מקצת מהעשרה, אם נשארו שם רוב, ובהם החתן והפנים חדשות, ממשיכים לברך את שאר הברכות. [חופה וקידושין עמוד שכט]

לד נהגו העולם בסעודת ״שבע ברכות״ שהחתן אומר דברי תורה באמצע הסעודה, כדי שידעו הכל שאין כאן משום מה שאמרו ״כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני הארי״. וברוב המקומות אין מניחים את החתן מלדבר, ומפסיקין אותו, ואין לגעור בנוהגים כן. ויש שנהגו לומר דברי מוסר וכיבושין לפני החתן והכלה ביום חופתם, עד שבוכים במרירות, אך כל זה קודם החופה, כדי שיחזרו בתשובה ביום חופתם, אבל אחר החופה אין להגיד לחתן ולכלה דברי כיבושין, וחלילה להראות שום בכי ועצבות ביום החתונה. כי קדוש היום. [חופה וקידושין עמוד שכט]

לה חתן שהזמין הקרואים שלו לסעוד ולשמוח, ואי אפשר לשבת בסוכה בהרוחה, נפטרים מן הסוכה. [חופה וקידושין עמוד שלא]

פרק יח – הנהגת החתן בשבעת ימי המשתה

א חתן בתוך שנה ראשונה אינו רשאי להיעדר מביתו לנסוע לחוץ לארץ, ואם יש צורך נחוץ בכך יבקש רשות מאשתו, ויחזור בהקדם האפשרי. [חופה וקידושין עמוד שלג. יביע אומר ח״ד אהע״ז סי׳ ח אות ג]

ב מותר לחתן לצאת לצורך פרנסתו לעיר אחרת בתוך שבעת ימי החופה, במחילת אשתו. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר חלק ג׳ אהע״ז סימן יא אות יא. וחלק ד׳ אהע״ז סימן ח אות ג]

ג אין ראוי לחתן להתעמק בלימודו בתוך שבעת ימי המשתה, כדי שיהיה מצוי לשמח את אשתו. ומכל מקום גם החתן חייב בתלמוד תורה בכל שבעת ימי המשתה, ועליו לעסוק בדברי תורה. [ועצה טובה לחתן בן ישיבה, שילמד בכל לילה בביתו בשנה הראשונה, ולא ילך ל״כולל ערב״, והדבר מועיל גם לשלום בית]. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר חלק ד׳ אהע״ז סוף סימן ח]

ד חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, חייב להתענות תענית צבור בכל ארבע הצומות, ואין לו לפרוש מן הצבור. חוץ מתענית אסתר. אולם אם התענית צבור חל להיות בשבת ונדחה ליום א׳, אין החתן צריך להשלים את התענית עד צאת הכוכבים, לרבות בתשעה באב, אלא יאכל אחר חצות היום, מאחר שיום טוב שלו הוא. ואם החתן ירצה להחמיר על עצמו ולהתענות בתענית דחוי, אינו רשאי. וכל שכן שאין לחתן להתענות תענית יחיד בכל שבעת ימי החופה, ואפילו אם נהג להתענות ביום פטירת אב ואם, ואירע יום פקודת השנה בשבעת ימי המשתה אין לו להתענות, ואפילו התרה אין צריך. [חופה וקידושין עמוד שלד. יביע אומר ח״ה חאר״ח סימן מ אות ו. וחלק א׳ או״ח סימן לד אות יא]

ה חכמים תקנו שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעה ימים, ולא יעסוק במלאכתו, ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה. ומכל מקום מותר לחתן לעשות מלאכת דבר האבד בתוך שבעת ימי המשתה, על ידי שהכלה תמחול לו. ולכן אם החתן חושש שיפטרו אותו מהעבודה, והבעלים אינם מוכנים להתחשב בו וליתן לו חופשה לכל שבעת ימי המשתה, יבקש רשות ומחילה מהכלה, ויוכל לעבוד. [חופה וקידושין עמ׳ שלה. יביע אומר חלק ד׳ אהע״ז סי׳ ה]

ו אם יש לחתן שותפות בחנות עם אדם אחר, מותר לשותף להמשיך לעבוד בכל שבעת ימי המשתה,[ואין זה דומה לאבל בתוך שבעת ימי אבלות, שעל השותף גם כן לא לעבוד].

[חופה וקידושין עמוד שלו. יביע אומר חלק ד׳ תאהע״ז סימן ח]

ז מותר לחתן להסתפר בכל שבעת ימי המשתה. וכן בגילוח הזקן, שמותר לחתן להתגלח בכל יום בשבעת ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד שלו]

ח מותר לכלה לכבס בגד על מנת ללבוש בתוך ימי החופה. וכן אם הכלה יש לה מקצוע של תופרת, מותר לה לתפור בגדים בתוך ביתה בימי חופתה להשתכר ולהרויח, בהסכמת בעלה החתן, ומכל שכן שיש אומרים שהכלה אינה אסורה כלל בעשיית מלאכה בימי חופתה. ולכן המיקל בזה לצורך יש לו על מה לסמוך. [חופה וקידושין עמוד שלו. יביע אומר ח״א אעה״ז סי׳ יא אות ה]

ט ראוי להחמיר לעמוד בפני החתן בכל שבעת ימי המשתה. אך אין בזה חיוב מעיקר ההלכה, [אפילו אם עובר תוך ארבע אמותיו], אלא חומרא בעלמא. [חופה וקידושין עמוד שלח. יביע אומר חלק ו׳ אהע״ז סימן ח אות ב]

י יש אומרים שעל החתן להמנע מלצאת יחידי מביתו אפילו למקום קרוב, בשעות הלילה. אבל בשעות היום אין צריך להקפיד בזה. ויש אומרים שבתוך בעיר אין צריך להזהר בזה אף בלילה, שהרי אינו יחידי, שיש אנשים בעיר. ובשעת הצורך שאין לו מי שילווהו, או שהליווי גורם ביטול תורה למלווה, יכול לצאת יחידי גם בלילה, בתוך העיר. ואם הולך עם הכלה, אפילו בלילה אינו צריך שום ליווי. [חופה וקידושין עמוד שלח]

יא אין לחתן להמנע מללכת להתפלל ערבית בצבור בבית הכנסת בשבעת ימי המשתה, מפני שאין לו מי שילווה אותו. וכן אין לו להמנע מלהתפלל בבית הכנסת שחרית ומנחה כדי שלא לפטור את הצבור מאמירת וידוי, אלא עליו להשתדל להתפלל בצבור גם בשבעת ימי המשתה, אלא אם כן היה אנוס, ככל אדם הפטור מתפלה בצבור רק כשיש לו אונס. [ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א׳ חופה וקידושין עמוד שלט]

פרק יט – עוד דינים הקשורים לשבעת ימי המשתה

א משה רבינו תיקן להם לישראל שהחתן נוהג שבעת ימי חופה בשמחה ומשתה, ושמח את אשתו אשר לקח, ונחשבים אצלו כימים טובים, לפיכך אינו אומר בהם וידוי ונפילת אפים. וכשמתפללים הקהל בבית החתן, או כשהחתן בא לבית הכנסת להתפלל עם הצבור, כל הקהל אינם אומרים וידוי ונפילת אפים בכל שבעת ימי המשתה, לכבודו של החתן. אולם בשחרית של יום החופה, אף על פי שהקידושין והחופה נערכים בו ביום קודם שקיעת החמה, מכל מקום עדיין אין תורת חתן עליו, וצריכים לומר וידוי ונפילת אפים. אבל במנחה כשהיא סמוכה לחופה, ובפרט כשהיא במזמוטי חתן וכלה, אין לומר וידוי ונפילת אפים. [חופה וקידושין עמ׳ שמ]

ב כלה הנמצאת בעזרת נשים, ואין החתן שם, אינה פוטרת את הקהל לומר וידוי ונפילת אפים. [ילקוט יוסף תפלה כרך ב׳ מהדורת תשס״ד סימן קלא עמוד,, חופה וקידושין עמוד שמא]

ג כבר נתבאר לעיל שאם החופה והקידושין נערכים למשל ביום רביעי סמוך לשקיעת החמה, כמו שנהגו בירושלים, אף על פי שלענין שבע ברכות נשלמים שבעת ימי המשתה ביום שלישי עם השקיעה, מכל מקום לענין וידוי ונפילת אפים יש להקל שלא לאומרם ביום רביעי, עד סוף שבעה ימים מעת לעת משעת החופה והקידושין. [חופה וקידו׳ עמוד שמב]

ד כשיש חתן בבית הכנסת [בתוך שבעת ימי המשתה], אין אומרים למנצח יענך ה׳ ביום צרה, ומזמור תפלה לדוד הטה ה׳ אזנך ענני וכו׳. ואמנם בתעניות צבור אומרים סליחות כנהוג. אך מדלגים על הוידוי. וטוב שהחתן יצא לחוץ בעת הוידוי, כדי שיוכלו לומר גם וידוי. [שם שמד]

ה בימים שאין אומרים בהם וידוי, אין אומרים בשבת במנחה ״צדקתך צדק״. אבל כשיש חתן או אבי הבן או סנדק בבית הכנסת, יש לומר צדקתך צדק כמו בכל שבת. [ילקוט יוסף תפלה כרך ב׳ עמ,, חופה וקיד׳ עמ׳ שמד. אלא דמ״ש להוכיח הדין מסדר טרויש, הנה אחר העיון אין ראיה לנ״ד]

ו אין אומרים ״תיקון חצות״ בבית החתן.[ילקו״י השכמת הבוקר הל׳ תיקון חצות. חופה וקידושין עמוד שמה]

פרק כ – דינים הקשורים לשבת חתן

א מנהג האשכנזים שהחתן עולה לתורה בשבת שקודם החתונה. ועורך שמחה בשבת קודם החתונה. אך מנהג הספרדים ועדות המזרח שהחתן עולה לספר תורה ועורך שמחה בשבת שאחר החופה, כשהוא בתוך ז׳ ימי המשתה. [חופה וקידושין עמוד שמו]

ב כשיש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה שלו, בשבת או ביום טוב, ורוצים להעלות לספר תורה עולים נוספים מקרובי וידידי המשפחה, לכתחלה טוב שהשליח צבור הקורא בספר תורה, יקרא לכל אחד מהעולים שלשה פסוקים חדשים, או יותר מעט, ויתחיל ויסיים בכי טוב, כדי שיוכל לקרוא בספר תורה קריאה חדשה לכל עולה נוסף. ואם בכל זאת מחמת ריבוי העולים נדחק לחזור על אותם פסוקים, רשאי לעשות כן אף לכתחלה,

ואין בזה כל חשש של ברכה שאינה צריכה, שבמקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל. ובפרט שמנהג זה יסודתו בהררי קודש, שכן דעת רבינו האי גאון, הריב״ש, ומרן השלחן ערוך. ומכל מקום נכון מאד שלא להרבות עולים הרבה לספר תורה, ועל קרובי החתן וידידיו לוותר משום טורח ציבור.

[חופה וקידושין עמוד שמו]

ג כשיש שני חתנים בבית הכנסת, אף שהקטן חכם קצת יותר, עם כל זה אחר גדולת השנים אזלינן, זולת אם הוא בן הרב המרביץ תורה, שהוא קודם. אבל בן הגבאי אינו קודם. [שובע שמחות חלק א׳ חופה וקידושין עמוד שמז]

ד יש מקומות שנוהגים להתפלל בצבור בבית החתן בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה של החתן, ומביאים לשם מערב שבת ספר תורה, ומייחדים לו ארון באופן שיהיה לכבוד הספר תורה, כדי לקרוא בו בשבת. ויש לנוהגים כן על מה שיסמוכו. [חופה וקידושין עמוד שמז]

ה יש מקומות שנהגו להוציא ספר תורה לכבוד החתן, בשבת שבתוך שבעת ימי המשתה, ולקרוא בו בברכות קריאת ״ואברהם זקן״. אולם ביום שאין מוציאין בו ספר תורה, אין להוציא ספר תורה במיוחד לקריאת פרשה זו. ובלאו הכי מנהגינו לקרוא פסוקים אלה מתוך החומש אחר שהחתן מסיים את פרשת עלייתו בספר תורה, וקוראים פסוק חומש, ופסוק תרגום. ואין לקרוא פרשת ״ואברהם זקן״ קודם ברכה האחרונה, אלא אחריה. [שמח]

ו המנהג שבעת שהחתן עולה לתורה בשבת חתן, הנשים מעזרת הנשים זורקות סוכריות על ראש החתן, ויש להקפיד שהסוכריות יהיו עטופות היטב בנייר, כדי שלא יבואו לידי ביזוי אוכלים. [חופה וקידושין עמוד שמח]

ז מותר לילדים קטנים לאסוף את הסוכריות מעל גבי הקרקע בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור מעמר כלל. וכן המנהג פשוט. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ דיני מעמר. חופה וקידושין עמ׳ שנא]

ח מותר לזרוק לפני החתן והכלה פירות של ערלה, במקום שאין רפש וטיט והפרי של ערלה עטוף בנייר באופן שלא יבוא לידי בזיון, וכן מותר לשחק בפרי זה ולזורקו לפני חתן וכלה, ובתנאי שיכבדו את הפירות לאחר מכן. ובפירות רכים, כמו תאנים וכדו׳ אין לזורקן לפני החתן והכלה. [חופה וקידושין עמוד שנב. ילקוט יוסף הלכות ערלה פרק ב׳ איסור הנאה מפירות ערלה]

ט אסור למחוא כף בשבת וביום טוב אף לצורך שמחת חתן וכלה. אבל על ידי שינוי, מותר. ומצוה רבה לבטל מה שיש נוהגים להכות בעת השירה בשבת חתן בכפות ומזלגות על כלי נחושת או בצלחת.[חופה וקידושין עמוד שנד. יביע אומר חלק ג׳ חאו״ח סימן יא אות ג].

י אסור לנגן בכלי שיר או בתוף ומצלתיים, בשבת ויום טוב, אפילו לצורך שמחת חתן וכלה. ואפילו לדעת הרמ״א שכתב ״ובזמן הזה אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, ואפשר שעל פי זה נהגו להקל״ היינו דוקא לענין טיפוח וריקוד [לדעת הרמ״א], אבל לנגן בכלי שיר, חלילה להקל על ידי ישראל. [חופה וקידושין עמוד שנר]

יא מעיקר הדין מותר לומר לגוי לנגן בכלי שיר בשבת חתן, לכבוד שמחת חתן וכלה. ובלבד שלא יהיו הכלי שיר פועלים על ידי חשמל או בטרייה. [חופה וקידושין עמוד שנה]

יב אסרו חכמים לרקוד בשבת, גם בסעודה שחתן וכלה מסובים בה. והרואה ספרדי המטפח ומרקד בשבת, ראוי להעיר למוסר אזנו ולהודיעו שהדבר נגד דעת מרן שקיבלנו הוראותיו, וצריך להוכיחו בנחת, שאז דבריו יתקבלו. [ילקו״י שבת כרך ה׳. חופה וקידושין עמוד שנו]

יג ומכל מקום אפשר להקל על ידי הליכה במחול בלבד, בשירות ותשבחות, והמחמיר גם בזה תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ה׳. חופה וקידושין עמוד שנח]

יד יש להזהיר את הצבור שלא לשפוך מי ורדים וריח טוב על בגדי האנשים בשבת חתן. ויש נוהגים שבעת עליית החתן לתורה, בשעה שמשוררים לכבודו, מזלפים על ידי האנשים ריח טוב, ויש להזהר שלא יזלפו על המטפחות, וכן יזהרו להפסיק מלזלף ריח טוב מיד כשהחתן מתחיל בברכתו על הקריאה בתורה. [חופה וקידושין עמוד שנט]

טו כבר נהגו ליתן מתנות לחתן ולכלה, ומנהג זה יסודתו בהררי קודש. אך אסור לשלוח מדמי פירות שביעית מתנה לחתן ולכלה לאחר שהם שלחו לו כשהיה חתן, כיון שהוא מוכרח לשלוח עתה כפי המנהג והנימוס, ונראה כאילו פורע חובו מדמי שביעית. [חופה וקידושין עמוד שנט. ושם בהערה מתי מותר לתת מתנה בשבת. ומה המקור ליתן מתנות לחתן ולכלה]

טז מה שנוהגים בכמה מקומות לערוך את הסעודה של שבת חתן בגינה, לכתחלה אין ראוי לנהוג כן. ואם עורכים שם את הסעודה, יש להזהיר את הסועדים שאסור ליטול ידיהם על העשבים או על הזרעים, שאף שאינם מתכוונים להשקותם, מכל מקום פסיק רישיה הוא ואסורה. וגם בגינה של חבירו אין להתיר בזה. [ילקו״י שבת כרך ה. חופה וקידושין עמוד שס]

יז מה שנוהגים שהחתן שולח מערב שבת זר פרחים למשפחת הכלה, יש ליזהר שאם הפרחים והשושנים ניצניהם סגורים ועלולים להיפתח במים, שאין ראוי ליתנם לכתחלה בשבת לאגרטל שיש בו מים, אפילו אם היו בתוך המים מערב שבת, והוציאם בשבת כדי להריח בהם. אבל אם השושנים

והפרחים נפתחו, מותר ליתנם בשבת לאגרטל שיש בו מים. והמחמיר בשושנים גם באופן שנפתחו כבר, תבוא עליו ברכה. ועצי בשמים וענפי הדסים מותר ליתנם בשבת אף לכתחלה לתוך אגרטל שיש בו מים, וגם מותר ליתן מים לתוך האגרטל, ולתת בתוכו את ההדסים והבשמים. ומכל שכן שמותר להוסיף מים בשבת בתוך האגרטל. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמ׳ שסב]

יח בשבת חתן, אם רצפות הבית נתלכלכו עקב ריבוי האורחים, מותר לכבד את הבית בשבת במטאטא, אפילו עשוי מענפי אילן יבשים שאינם נכפפים, ובודאי נשבר מהם בעת הטיטוי. אבל בקרקע שאינה מרוצפת אין להקל אלא על-ידי גוי. ולדעת הרמ״א יש להחמיר שלא לטאטאות את הבית אפילו במרוצף. אבל על-ידי גוי יש להקל בכל ענין, בין בבית מרוצף ובין שאינו מרוצף. ויש שהקילו בזה גם לאשכנזים אף על-ידי ישראל, ואין לחוש שמא יבואו לטאטאות בית שאינו מרוצף ואז ישוו גומות, דכיון שבזמן הזה כל הבתים שבעיר הם מרוצפים אין לגזור בית מרוצף אטו בית שאינו מרוצף. וכן עיקר. [ילקו״י שבת כרך ה׳. ילקו״י שובע שמחות חלק א׳ חופה וקידושין עמוד שסד]

יט בשבת חתן, אם הרצפות נתלכלכו באופן שאי אפשר לנקות על ידי מטאמא בלבד, מותר לשפוך על מקום הלכלוך מעט מים מכלי, ולנגב המים במגב [מקל-גומי]. [חופה וקידושין ילקו״י שובע שמחות ח״א עמוד שסז. ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פח]

פרק כא – דין אבלות בחתן, ראה לעיל עמוד תתקעא.

א אבל בתוך י״ב חודש לאב ואם הנושא אשה, מותר לתת לו מתנה, דאף שהוא אסור בשאלת שלום, מכל מקום לא אסרו ליתן לו מתנה, ובפרט אם נותן סכום כסף לעזור לו בהקמת הבית. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד שעז]

ב כלה הנמצאת בתוך שנת אבל לאביה או לאמה, מותר לחתן לשלוח לה מתנות קודם החתונה, והוא הדין להיפך. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד שעז]

ג חתן שהוא בתוך שלשים יום לאבלו, שלא קיים פריה ורביה, שמותר לו להתחתן בתוך שלשים לאבלו, מותר לו להסתפר ולהתגלח ביום חופתו, וכן בשבעת ימי המשתה מותר לו להסתפר ולהתגלח, ואפילו הוא אבל על אביו או על אמו. [חופה וקידושין עמוד שעז]

ד חתן שהוא בתוך שלשים יום לאבלו, מותר לו להביא תזמורת ולעשות ריקודים ומחולות, לכבוד החתן והכלה כנהוג, שעיקר שמחה בכלי שיר, וכמבואר בפוסקים, ומעבירים את המת מפני הכלה.[ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד שעח]

ה בחור רווק שלא קיים עדיין מצות פריה ורביה, ואירע לכלתו אבילות, מותר לו לישאנה אף בתוך שלשים יום לאבלה, אבל לא בתוך שבעה, ואפילו אם אין לו הפסד ממון אם ימתין. וכן חתן בתוך שלשים לאבלו על שאר קרובים, או בתוך י״ב חודש לפטירת אב ואם, מותר לו לישא אשה לקיים מצות פריה ורביה, ומותר לו להביא תזמורת לחתונה, משום מצות שמחת חתן וכלה. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקידושין עמוד שעט]

ו אשה אבלה תוך שבעת ימי אבלות שבתה נכנסת לחופה, מותר לאמה להשתתף בחופה, ואין לדחות בשביל זה את החתונה של הבת, או הבן. ויכולה האבלה להחליף את בגדיה העליונים בבגדי שבת, אפילו שהיא בתוך שבעה, כדי להשתתף בחופה, ומיד לאחר החופה תחזור לביתה להמשיך לישב שבעה. וכן אם אבי החתן או הכלה נמצא בתוך שבעה ימי אבלות, יכול להשתתף בחופה בלבד, כדי שלא לגרום ח״ו לדחיית החתונה. [ילקו״י שובע שמחות ח״א חופה וקי׳ עמ׳ שפא]

ז הורים של חתן וכלה הנמצאים בתוך שנה לפטירת אב ואם, שאם לא יהיו נוכחים בחתונת בניהם הדבר יגרום לצער רב לחתן ולכלה, יכולים להקל להשתתף בחתונה של בניהם, ולהיות נוכחים בעת החופה, ולאחר מכן. ואין להורים לדחות את חתונת בתם או בנם עד שיסיימו את הי״ב חודש שלהם על האב ואם, אלא אדרבה מצוה עליהם לזרז את החתונה, ומה׳ ישאו ברכה. וראה לעיל הלכות אבלות דין אבל אסור בשמחה. [שם עמוד שפב]

ח והוא הדין בזה לסבא וסבתא של החתן או הכלה, שאירע להם אבל של אב ואם, והם בתוך י״ב חודש לפטירתם, שרשאים להכנס לבית השמחה ולסעוד שם עם המסובים, שבני בנים הרי הם כבנים.[חופה וקידושין עמוד שפד]

ט חזן שהגיע מחוץ לארץ כדי לערוך חופה וקידושין לבן אחיו, העומדים להערך ביום ג׳ בערב, וביום ראשון נפטר אחיו של אותו החזן, ונקבר בו ביום, אסור לאותו חזן לצאת מביתו כדי לערוך חופה וקידושין לבן אחיו. [חופה וקידושין עמוד שפד]

י חתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, שחל יום פטירת אביו או אמו בימים אלה, אין לו להתענות, שיום טוב שלו הוא, ואפילו אם נהג כמה שנים להתענות ביום פטירת אביו או אמו, כשהוא חתן לא יתענה. ואין צריך התרה. והוא הדין לחתן בר מצוה שחל יום פקודת השנה של אביו, ביום שנעשה לבר מצוה, שפטור מלהתענות. [חופה וקידושין עמוד שפה]